

Utbildningsdepartementet

2010-10-01
1 (2)
Dnr 2009:568**Redovisning av uppdrag om att utarbeta nya kursplaner och kunskapskrav för grundskolan och motsvarande skolformer m. m.**Dnr U2009/312/S
(7 bilagor)

Den 22 januari 2009 beslutade regeringen om uppdrag till Skolverket att utarbeta nya kursplaner och kunskapskrav för grundskolan och motsvarande skolformer m.m. (U2009/312/S). Den del av uppdraget som avser grundskolan, specialskolan och sameskolan redovisades till regeringen den 31 mars 2010.

Genom en ändring i Skolverkets regleringsbrev beslutade regeringen om datum för redovisningstillfälle för de delar av uppdraget som rör grundsärskolan till den 1 oktober 2010. Härmed redovisas dessa delar.

Sammanfattning

Redovisningen innehåller Skolverkets förslag till omformuleringar av den del av läroplanen som avser grundsärskolan under rubriken Kunskaper (avsnitt 2.2) i läroplanen (Lpo94).

Redovisningen innehåller också Skolverkets förslag till kursplaner för grundsärskolan där även en kursplan för det nya ämnet teknik ingår. Av redovisningen framgår vilka anpassningar som gjorts av kursplanerna jämfört med grundskolans, men också jämfört med de nuvarande kursplanerna för den obligatoriska sarskolan.

Redovisningen innehåller även en beskrivning av förslag för träningsskolan om kunskapskrav med två kravnivåer samt om att, utom för träningsskolan, ta bort formuleringen ”efter elevens förutsättningar” i kunskapskraven.

Redovisningen innehåller också förslag på revidering av timplanerna mot bakgrund av att grundsärskolan fortsättningsvis ska vara nioårig och att ämnet teknik införs som nytt ämne.

Redovisningen innehåller vidare en sammanfattning över de remissynpunkter som inkommit på kursplaneförslagen samt hur Skolverket har hanterat dessa.

Per Thullberg
Generaldirektör

Marianne Nyhlén
Projektledare

I ärendets slutliga handläggning har Camilla Asp, Per Bergdahl, Ragnar Eliasson, Ann Charlotte Gunnarson, Tommy Lagergren, Ulrika Lindén, Eva Lindgren, Staffan Lundh samt Helen Ängmo i Skolverkets ledningsgrupp deltagit.

Bilagor:

- 1 Förslag till läroplan för grundsärskolan
- 2 Deltagarlista samråd
- 3 Sammanfattning av remissynpunkter
- 4 Kursplaner grundsärskolan
- 5 Kursplaner träningsskolan
- 6 Hemställan om undantagsregel
- 7 Förslag till timplan

Redovisning av Uppdrag att utarbeta nya kursplaner och kunskapskrav för grundskolan och motsvarande skolformer m.m.

I denna rapport med tillhörande bilagor redovisas den del av uppdrag U2009/312/S som avser den obligatoriska särskolan.

2010-10-01

Uppdraget

Den 22 januari 2009 beslutade regeringen om uppdrag till Skolverket att utarbeta nya kursplaner och kunskapskrav för grundskolan och motsvarande skolformer m.m. (U2009/312/S). Den del av uppdraget som avser grundskolan, specialskolan och sameskolan redovisades till regeringen den 30 mars 2010.

Genom en ändring i Skolverkets regleringsbrev beslutade regeringen om datum för redovisningstillfälle för de delar av uppdraget som rör grundsärskolan till den 1 oktober 2010.

I en senare ändring i regleringsbrevet tillkom också ett uppdrag om att utarbeta och förbereda införandet av en kursplan för teknik i grundsärskolan. Även detta skulle redovisas den 1 oktober 2010.

Härmed redovisas dessa delar av uppdraget.

Utförande av uppdraget

Läroplan

Skolverket har lämnat förslag till översyn och anpassningar av Lpo 94 (fortsättningsvis kallad läroplanen) i sin tidigare redovisning (rapport U2009/312/S, dnr: 2008:741). I denna redovisning lämnas därför endast förslag till omformuleringar av målen för de delar av läroplanen som avser grundsärskolan under rubriken Kunskaper (avsnitt 2.2) i läroplanen (Lpo94).

Enligt proposition 2009/10:165 *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet* anser regeringen att det är viktigt att utbildningen i grundsärskolan så långt det är möjligt motsvarar den som ges i grundskolan. På samma sätt som för grundskolan ska utbildningen i grundsärskolan ligga till grund för fortsatt utbildning. Även i övrigt ska syftet med utbildningen i grundsärskolan motsvara syftet med grundskolan. Det gäller bland annat i det avseendet att utbildningen ska ge eleverna kunskaper och värden och utveckla elevernas förmåga att tillägna sig dessa samt förbereda eleverna för aktiva livsval.

Utgångspunkten i översynen har därför varit att läroplanen för grundsärskolan så långt som möjligt ska motsvara innehållet i läroplanen för grundskolan. Arbetet med översynen av grundsärskolans läroplan har skett i en skolverksintern arbetsgrupp.

Förslag till mål under rubriken 2.2 Kunskaper för grundsärskolan i läroplanen remitterades tillsammans med förslag till kursplaner till ett urval kommuner, högskolor, myndigheter och fackförbund. I samband med remissomgången fanns också förslaget tillgängligt på Skolverkets webbplats.

2010-10-01

När det gäller målen under rubriken 2.2 Kunskaper är förslaget för den del som benämns grundsärskolan i det närmaste identiskt med förslaget för grundskolan. Endast när det gäller svenska (strecksats ett), engelska (strecksats två) och nordiska språk (strecksats åtta) finns vissa skillnader som är gjorda som anpassning till elevgruppen. (Bilaga 1)

För inriktningen träningskolan är skillnaderna större om man jämför med grundskolan. Ambitionen i förslaget har varit att likna förslaget för grundskolan i största möjliga mån, men större anpassningar till elevgruppen har behövt göras än för grundsärskolan. (Bilaga 1)

Kursplaner med kunskapskrav

Skolverkets allmänna överväganden och kommentarer om kursplaner med kunskapskrav är beskrivna i redovisningen som lämnades till regeringen den 30 mars 2010 (rapport U2009/312/S).

Dessa överväganden och kommentarer gäller även för kursplanerna för grundsärskolan.

Kursplanerna är skrivna med utgångspunkt i förslaget till kursplaner för grundskolan och har samma struktur som dessa.

Skolverket genomförde under hösten 2009 ett antal samråd med representanter från lärosäten, Skolinspektionen, Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) och Skolverkets särskolenätverk. (Bilaga 2) Därefter har arbetet bedrivits i en arbetsgrupp för varje ämne och ämnesområde samt i två referensgrupper, en för grundsärskolan och en för träningskolan. Ämnesarbetsgrupperna bestod av två lärare från särskolan för respektive ämne och ämnesområde. Referensgrupperna bestod av lärarutbildare och forskare inom specialpedagogik, samt representanter från Skolinspektionen och SPSM. Arbetsgrupperna presenterade sina kursplaneutkast för referensgruppen, som gavs möjlighet att lämna synpunkter på utkastet.

Samtliga grundsärskolor i landet erbjöds att delta i arbetet genom att vid tre tillfällen lämna synpunkter på kursplaneutkastet, det vill säga vara referensskolor. Skolorna fick uppge vilket eller vilka ämnen eller ämnesområden de var intresserade av att lämna synpunkter på. Även grundskolor med integrerade särskoleelever kontaktades och erbjöds att lämna synpunkter på kursplaneutkastet på Skolverkets discussionsforum.

211 skolor av 722 möjliga och 1 160 lärare av 4 944 möjliga lämnade synpunkter. Mängden anmälda skolor motsvarar därmed mer än en fjärdedel av det totala antalet grundsärskolor i landet. Ingen skola anmälde intresse av att lämna synpunkter på kursplanen i ämnet modersmål. Istället har Skolverket träffat modersmållärare som undervisar elever i grundsärskolan och erbjudit dem att lämna synpunkter på utkastet.

2010-10-01

Två skolor valdes ut som särskilda ”möteskolor”, Nydalaskolan i Malmö kommun och Bergsjö skola i Nordanstigs kommun. Skolverket besökte skolorna vid tre tillfällen och träffade då skolledning och lärare samt representanter för föräldrar och elever. Vid besöken lämnade dessa grupper synpunkter på de olika kursplaneutkasteten.

Förslag till kursplaner har slutligen remitterats till ett urval kommuner, högskolor, myndigheter och fackförbund. En sammanställning av remissinstanserna redovisas i bilaga 3. I samband med remissomgången fanns också förslaget tillgängligt på Skolverkets webbplats.

1.2.1 Kommentarer till kursplaneförslagen

Förslagen till kursplaner för grundsärskolan (grundsärskola och träningsskola) följer samma struktur som grundskolan. Ju större praktiska inslag ett ämne har desto mer liknar innehållet också grundskolans kursplaneförslag.

Strävan har varit att kursplanerna ska ha ett tydligt språk, så fritt från fackuttryck som möjligt. I uppdraget står att ”kursplanerna ska kunna läsas och förstås av föräldrar och kunna förklaras för elever”. Detta har också bidragit till att innehållet ibland formulerats på ett annat sätt än i grundskolans förslag.

Kunskapsperspektivet har lyfts fram på ett tydligare sätt än i nuvarande kursplaner och detta är tydligast i kursplanerna för träningsskolan. Vissa förmågor har betonats mer än i grundskolans kursplaneförslag som en anpassning till elevgruppen. Kritiskt förhållningssätt, utveckling av elevens språkförmåga, undersökningar av omvärlden på olika sätt, tilltro till sin egen förmåga i olika sammanhang och problemlösning inriktad mot vardagliga frågeställningar är förmågor som lyfts fram extra mycket. Dessa förmågor ska bidra till en större delaktighet och självständighet i vardag, vidare studier och arbetsliv för eleverna i grundsärskolan. Att analysera, använda strategier för att tolka, att resonera och argumentera och att urskilja strukturer är däremot förmågor som inte är lika tydligt framskrivna i grundsärskolans kursplaner.

Att förmågorna inte alltid är desamma som i grundskoleförslaget visar sig ibland också i det centrala innehållet, där vissa skrivningar endera saknas eller är omformulerade för grundsärskolan. En särskild rubrik för begrepp har lagts till i alla ämnens centrala innehåll för grundsärskolan. Avsikten är att ytterligare understryka hur viktigt det är att eleverna i undervisningen möter och tränar sig i att använda ämnesspecifika ord och begrepp, till exempel i samtal och i utvärdering av arbetsprocesser. I det för grundsärskolan nya ämnet teknik betonas t.ex. hantering och användning av redskap och teknisk utrustning mer än i grundskolans förslag, medan analysen av teknisk utveckling har tonats ner. (Bilaga 4)

Träningsskolans kursplaneförslag är skrivet för att likna grundsärskolans så mycket som möjligt till språk och innehåll, men är anpassat till elevgruppen. (Bilaga 5) I

2010-10-01

förslaget till ämnesområdena vardagsaktiviteter respektive verklighetsuppfattning har en omstrukturering av innehållet gjorts. För att likheten med olika ämnen i grundsärskolan ska synas tydligare inom ämnesområdenas kursplaner innehåller vardagsaktiviteter inslag från hem- och konsumentkunskap och samhällsorienterande ämnen, medan verklighetsuppfattning innehåller moment från matematik, teknik och naturorienterande ämnen. Det innehåll som vänder sig till elever med annat modersmål än svenska har lyfts fram och flyttats från verklighetsuppfattning till kommunikation. I ämnesområdet estetisk verksamhet har slöjd fått en mera framträdande plats än tidigare.

Två nivåer i tränings skolans kunskapskrav

I Skolverkets förslag till kursplaner för tränings skolan finns till skillnad från i dagens kursplaner två kravnivåer, en nivå för grundläggande kunskaper och en nivå för fördjupade kunskaper. Grundläggande kunskaper anger den nivå som alla elever förväntas uppnå medan fördjupade kunskaper anger nivån för de elever som kan komma längre i sin kunskapsutveckling. Skälen till detta är att bättre kunna möta varje elevs behov av utmaningar i lärandet och att försöka hitta nivåer som fångar in spridningen av kunskaper i elevgruppen. Kursplanerna för inriktningen tränings skola bör på så sätt bli bättre anpassade till hela elevgruppen.

”Efter sina förutsättningar”

I den nuvarande läroplanen, Lpo 94, står under mål att uppnå i sarskolan ”Dessa mål uttrycker vad eleverna, efter sina individuella förutsättningar, skall ha uppnått när de lämnar sarskolan”. Vid den senaste kursplanerevideringen 2002 diskuterades om ”efter elevens förutsättningar” eventuellt skulle tas bort. Vid detta tillfälle fanns dock inget uppdrag att revidera läroplanen och man kunde i det läget inte frångå läroplanstexten. Därför behölls formuleringen. Det innebär att det i varje kursplan, både för grundsärskolan och för tränings skolan, står ”Eleven skall efter sina förutsättningar” innan målen räknas upp. Skolverket har inte kunnat finna något underlag i propositioner eller regeringsuppdrag som motiv till införandet av denna formulering i kursplanerna.

En nackdel med ”efter elevens förutsättningar” har varit att kraven på bedömar-kompetens är mycket långtgående i kursplanerna för grundsärskolan. Att göra bedömningar efter elevens individuella förutsättningar innebär för lärarna att de dels ska kunna bedöma kunskapsutveckling hos eleverna, dels bedöma varje elevs personliga förutsättningar att kunna uppnå mål. Det innebär att bedömningen riskerar att bli godtycklig och inte alls ge den större tydlighet och stringens som regeringen efterfrågar i sitt uppdrag om revidering av kursplanerna.

Om eleven bedöms ”efter sina förutsättningar” kan egentligen alla elever nå det högsta betyget, såvida eleven inte har varit frånvarande med eller utan giltig orsak. Detta är inte förenligt med en målstyrd skola. Om man tar bort ”efter elevs förutsättning” och istället bedömer efter fasta kunskapskrav, får skolan dessutom ett verktyg för att hitta och stödja de elever som inte uppfyller kunskapskraven för grundsärskolan. När elever inom grundsärskolan inte når upp till kunskapskraven för E, trots att de har fått allt stöd de har rätt till, måste det prövas om eleven istället ska följa tränings skolans kursplaner.

2010-10-01

Till gymnasiesärskolan och särvox kommer de elever som har gått ut grundsärskolan. I dessa skolformer bedöms eleverna redan idag efter fasta betygskriterier och inte efter sina förutsättningar. Grunderna för bedömning borde vara desamma genom hela skolsystemet.

En förutsättning för att kunna ta bort ”efter elevs förutsättningar” är dock att en undantagsregel i betygssättningen införs även för grundsärskolan (jfr 7 kap. 8 § tredje stycket grundskoleförordningen)¹. Utan en sådan skulle det i vissa fall kunna bli svårare för en elev som är mottagen i grundsärskolan att uppfylla kunskapskraven än det är för en elev i grundskolan. Skolverket har därför gjort en hemställan till regeringen om att en undantagsregel bör införas även för grundsärskolan. (Bilaga 6)

I träningsskolan ska inga betyg ges. Kunskapskrav för grundläggande kunskaper respektive fördjupade kunskaper för de olika ämnesområdena i årskurs 9 markerar nivån. Här skulle det vara vanskeligare att ta bort ”efter elevs förutsättningar” med tanke på vad som skulle hända om eleven inte når upp till kunskapskraven för grundläggande kunskaper. För att undvika en utslagsmekanism skulle det betyda att kravnivån måste sättas så lågt att alla elever kan nå denna. Det innebär samtidigt att de elever som skulle kunna nå längre inte utmanas tillräckligt i sin kunskapsutveckling.

Skolverket bedömer av ovanstående skäl att skrivningen ”efter elevs förutsättningar” bör tas bort i kunskapskraven för grundsärskolan men finnas kvar i kunskapskraven för inriktningen träningsskola samt att en undantagsregel i betygssättningen bör införas för grundsärskolan.

Timplaner

Grundsärskolan ska, precis som grundskolan, fortsättningsvis vara 9-årig. Elever kan erbjudas undervisning upp till två år ytterligare om de inte har uppnått målen för årskurs 9. Detta regleras i den nya skollagen (7 kap. 15 §).

Grundsärskolan har idag en garanterad undervisningstid på 7 400 timmar och träningsskolan 7 020 timmar utlagda på tio år. En anpassning av den garanterade undervisningstiden till nio år behöver därför göras för att särskolans elever inte ska få mer undervisningstid än grundskolans elever. En justering av timplanerna behöver också göras för att skapa utrymme för ämnet teknik i grundsärskolan.

Under arbetet med att ta fram kursplaneförslag framkom det vid ett flertal tillfällen, både från lärare och elever, önskemål om ökning av undervisningstiden för engelska i grundsärskolan. Engelska är populärt bland eleverna i grundsärskolan.

Många har också ifrågasatt varför hem- och konsumentkunskap, slöjd samt idrott och hälsa har så mycket tid i grundsärskolan jämfört med grundskolan. Skolverket

¹ Om det finns särskilda skäl får läraren vid betygssättningen bortse från enstaka mål som eleven skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret. Med särskilda skäl avses funktionshinder eller andra liknande personliga förhållanden som inte är av tillfällig natur och som utgör ett direkt hinder för att eleven ska kunna nå ett visst mål.

2010-10-01

tog därför fram ett förslag till en mer genomgripande revidering av grundsärskolans timplan. (Bilaga 7) Det har dock inte funnits tid att analysera vilka konsekvenser dessa förändringar skulle få. I det förslag som nu redovisas för regeringen har därför utrymme skapats för teknikämnet genom en matematisk neddragning av flera ämnen. Utgående från att ämnet teknik ska ha lika mycket tid i grundsärskolan som i grundskolan, det vill säga 200 timmar, har 60 timmar tagits från hem- och konsumentkunskap, 60 timmar från slöjd, 60 timmar från idrott och hälsa och de resterande 20 från musik. Skolverket har på så sätt valt att minska de ämnen som idag har mycket undervisningstid i förhållande till grundskolan. Elevens val är idag 220 timmar (på tio år) i grundsärskolan jämfört med grundskolans 382 timmar (på nio år). Skolverket har därför bedömt att ytterligare minskning inte har varit befogad.

Remissynpunkter

Skolverket har fått ett tiotal remissynpunkter på kursplaneförslaget. De flesta kommentarer gäller kursplanerna generellt. I några fall lämnas också synpunkter på innehållet i de olika ämnena och ämnesområdena. Remissinstanserna tar upp olika aspekter på förslaget och endast några gemensamma synpunkter går att urskilja.

Ett flertal av remissinstanserna stödjer förslaget att ta bort formuleringen ”efter sina förutsättningar” i kunskapskraven för grundsärskolan, bland annat Skolinspektionen och SPSM. SPSM anser också att formuleringen bör strykas i kunskapskraven för träningskolan. Skolverket väljer att ändå ha den kvar av skäl som redovisats ovan.

SPSM menar att kursplaneförslaget som helhet motsvarar den kunskapsinriktning som grundskolan har. Skolinspektionen anser att kursplanerna behöver bearbetas ytterligare så att de till utformning och struktur i möjligaste mån liknar grundskolans. Skolverket har tagit hänsyn till dessa synpunkter i ytterligare bearbetningar av kursplaneförslagen inför denna redovisning, men bedömer att kursplanernas innehåll kan skilja sig åt med hänsyn till elevgruppen

Gotlands kommun uppger att kursplaneförslaget kommer att kräva kompetensutveckling av lärare i grundsärskolan. Skolverkets avser i sin implementering av de nya kursplanerna att bjuda in samtliga lärare i grundsärskolan och lärare till integrerade elever till konferenser. En mera utförlig sammanställning av remissinstanserna redovisas i bilaga 3.

Sammanfattande synpunkter på kursplaneutkastet från referensskolorna

Som tidigare nämnts lämnade ett stort antal lärare synpunkter på utkastet till kursplanerna vid tre olika tillfällen under perioden december till mars. Nedan redovisas

2010-10-01

en sammanställning av deras uppfattning av syftestexterna och centralt innehåll efter det tredje tillfället.

Syftet med [Ämne]

Välj det svarsalternativ som stämmer bäst överens med din uppfattning

1 = instämmer inte alls, 7 = instämmer helt

	1	2	3	4	5	6	7	Vet ej	Me del	Sva- ran- de	Inget svar
Jag tycker att syftet med ämnet är tydligt	0,6 %	0,3 %	0,9 %	3,4 %	6,9 %	38,2 %	49,5 %	0,1 %	6,2 9	870	18
Jag tycker att motiveringen till att ämnet finns i skolan är lätt att förstå	0,6 %	0,1 %	0,7 %	2,1 %	8,3 %	32,8 %	55,6 %	0,1 %	6,3 8	863	25
Syftet är skrivet med ett språk som är lätt för mig som lärare att förstå	0,5 %	0,3 %	0,9 %	1,5 %	5,6 %	29,3 %	61,7 %	0,1 %	6,4 7	860	28
Syftet innehåller ämnesspecifika för- mågor	0,5 %	0,5 %	1,1 %	2,8 %	11,6 %	35,6 %	46,6 %	1,5 %	6,2 2	857	31
	Totalt								6,3 4	871	17

Flertalet av lärarna ansåg att syftet med ämnet var tydligt och skrivet med ett språk som var lätt att förstå.

I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden?

1 = instämmer inte alls, 7 = instämmer helt

Det centrala innehållet i [Ämne]

	1	2	3	4	5	6	7	Vet ej	Me del	Sva- ran- de	Inget svar
är strukturerat på ett överskådligt sätt	0,5 %	0,3 %	0,6 %	2,3 %	6,5 %	36,5 %	53,3 %	0,0 %	6,3 7	873	15
är skrivet med ett språk som är lätt för mig som lärare att förstå	0,8 %	0,3 %	0,5 %	1,6 %	3,8 %	31,1 %	61,9 %	0,0 %	6,4 8	874	14
innehåller begrepp som är svåra för mig som lärare att förstå	58,8 %	14,5 %	3,1 %	2,2 %	2,1 %	8,1 %	11,0 %	0,2 %	2,4 2	864	24
	Totalt								5,0 9	876	12

Även när det gäller det centrala innehållet uppgav flertalet av lärarna att det var skrivet med ett språk som var lätt att förstå. Dessutom uppgav man att innehållet var strukturerat på ett överskådligt sätt och innehöll få svåra begrepp.

2010-10-01

Bilagor

Bilaga 1 Förslag till läroplan för grundsärskolan

Bilaga 2 Deltagarlista samråd

Bilaga 3 Sammanställning av remissinstanser

Bilaga 4 Kursplaner grundsärskolan

Bilaga 5 Kursplaner träningskolan

Bilaga 6 Hemställan om undantagsregel

Bilaga 7 Förslag timplan

Förslag till ny lydelse av avsnitt 2.2 Kunskaper i läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet

Förslag

2.2 Kunskaper

Skolan ska ansvara för att eleverna inhämtar och utvecklar sådana kunskaper som är nödvändiga för varje individ och samhällsmedlem. Dessa ger också grund för fortsatt utbildning.

Skolan ska bidra till elevernas harmoniska utveckling. Utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska utgöra en grund för skolans verksamhet, Skolan ska erbjuda eleverna strukturerad undervisning under lärares ledning, såväl i helklass som enskilt. Lärarna ska sträva efter att i undervisningen balansera och integrera kunskaper i sina olika former.

Mål

Skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola

- kan använda sig av det svenska språket i tal och skrift på ett nyanserat sätt,
- kan kommunicera på engelska,
- kan använda sig av matematiskt tänkande för vidare studier och i vardagslivet,
- kan använda kunskaper från de naturvetenskapliga, tekniska, samhällsvetenskapliga humanistiska och estetiska kunskapsområdena för vidare studier, i samhällsliv och vardagsliv,
- kan lösa problem och omsätta idéer i handling på ett kreativt sätt,
- kan lära, utforska och arbeta både självständigt och tillsammans med andra och känna tillit till sin egen förmåga,
- kan använda sig av ett kritiskt tänkande och självständigt formulera ståndpunkter grundade på kunskaper och etiska överväganden,
- har fått kunskaper om och insikt i det svenska, nordiska och västerländska kulturarvet,
- har fått kunskaper om de nationella minoriteternas, dvs. judar, romer, urfolket samerna, sverigefinnar och tornedalingar, kultur, språk, religion och historia,
- kan samspela i möten med andra människor utifrån kunskap om likheter och olikheter i livsvillkor, kultur, språk, religion och historia,
- har fått kunskaper om samhällets lagar och normer, mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar i skolan och i samhället,
- har fått kunskaper om förutsättningarna för en god miljö och en hållbar utveckling,
- har fått kunskaper om och förståelse för den egna livsstilens betydelse för hälsan, miljön och samhället,
- kan använda och ta del av många olika uttrycksformer såsom språk, bild, musik, drama och dans samt har utvecklat kännedom om samhällets kulturutbud,
- kan använda modern teknik som ett verktyg för kunskapssökande, kommunikation, skapande och lärande, och

- kan göra väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.

Skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången inriktning träningskola

- kan använda sig av det svenska språket för att kommunicera på ett nyanserat sätt,
- kan använda sig av matematiskt tänkande i vardagslivet,
- kan använda kunskap från de naturvetenskapliga, tekniska, samhällsvetenskapliga, humanistiska och estetiska kunskapsområdena i samhällsliv och vardagsliv för vidare studier, i samhällsliv och vardagsliv,
- kan lösa problem och omsätta idéer i handling på ett kreativt sätt,
- kan lära, utforska och arbeta både självständigt och tillsammans med andra och känna tillit till sin egen förmåga,
- kan använda sig av ett kritiskt tänkande,
- kan samspela i möten med andra människor utifrån kunskap om likheter och olikheter,
- har fått kunskaper om samhällets lagar och normer, mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar i skolan och i samhället,
- har fått kunskaper om förutsättningarna för en god miljö och en hållbar utveckling,
- har fått kunskaper om och förståelse för den egna livsstilens betydelse för hälsan, miljön och samhället,
- kan använda sig av och ta del av olika uttrycksformer såsom språk, bild, musik, drama och dans samt ha utvecklat kännedom om samhällets kulturutbud, och
- kan använda modern teknik som verktyg för kunskapssökande, kommunikation, skapande och lärande.

SAMRÅD torsdagen den 17 september

Elisabeth Frithiof, Växjö universitet. Intresseområde; träningskolan, grundsärskolan, forskare.

Marie Lundahl, Gotland. Pedagogisk verksamhetsutvecklare. Intresseområde träningskolan, autism.

Gun Stenmark, Umeå universitet. Intresseområde grundsärskolan.

Gerd Lindmark, Umeå universitet, skolförvaltningen. Intresseområde hela sarskolan, mottagande och sarsvux.

Britt Bergman Danielsson, Pingeltorpsskolan Gävle. Ansvarar för sarskolan, träningskolan.

Ulla Alexandersson, Göteborgs universitet, specialpedagog utbildningen, forskare.

Mona Holmqvist, Kristianstad högskola. Intresseområde autism.

Åsa Rehnberg, Skolinspektionen. Intresseområde träningskolan, grundsärskolan.

SAMRÅD 25 september

Närvarande:

Maja Bodotter Myrup, Brandbergsskolan. Intresseområde grundskola –
träningsskola.

Håkan Edlund, särskolechef Gotland. Förskola-särskola-särvux. 166 elever.

Margatha Grevesmuhl, f.d. rektor i Strängnäs för bland annat grundskola.

Rosalie Frennessen, Öknaskolan Nyköping, gymnasiet naturbruk.

Nejla Aydogan, Blombackaskolan. Intresseområde grundskola, samverkan.

Marie-Louise Råsten, Järfälla Särvux, samundervisning - träningsskola

Inbjudna ej närvarande:

Siv Bendelin

Ingalill Blomqvist

SAMRÅD måndagen den 5 oktober

Närvarande:

Annika den Engelse, Skolverket, lärare. Intresseområde träningskolan.

Lotta Andersson, Malmö högskola, tidigare uppdrag för SIH, särskollärare.

Agneta Luttrupp, Mälardalens högskola olika uppdrag SIH, SPSM.
Intresseområde träningskolan.

Gun-Marie Strid, Västerås kommun, syokonsulent, arbetar i resursteam. Skrev kursplaner -94. Intresseområde tidig utvecklingsnivå.

Inger Nilsson, Stockholms universitet, Utbildare på spec. lärarlinjen, handledare.
Intresseområde träningskolan, autism.

Inbjudna ej närvarande:

Kerstin Göransson, Forskare SPSM

Diana Berthen, Stockholms universitet, forskare.

Sammanställning remissinstanser

Skolinspektionen

Konsumentverket

Ungdomsstyrelsen

Stockholms stad

Kulturrådet

Ulla Person Norrbacka och Yvonne Hansson, Gotlands kommun

Diskrimineringsombudsmannen

Umeå kommun

Gotlands kommun

Statens folkhälsoinstitut

Specialpedagogiska skolmyndigheten

Statens institutionsstyrelse

Bild

Bilder har stor betydelse för människors sätt att tänka, lära och uppleva sig själva och omvärlden. Vi omges ständigt av bilder som har till syfte att informera, övertala, underhålla och ge oss estetiska och känslomässiga upplevelser. Kunskaper om bilder och bildkommunikation är betydelsefulla för att kunna uttrycka egna åsikter och delta aktivt i samhällslivet. Genom att arbeta med olika typer av bilder kan människor utveckla sin kreativitet och bildskapande förmåga.

Syfte

Undervisningen i ämnet bild ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om hur bilder kan framställas. Genom undervisningen ska eleverna ges förutsättningar att skapa egna bilder med olika uttrycksformer, tekniker och material. På så sätt ska undervisningen bidra till att eleverna stärker tilltron till sin egen förmåga att arbeta kreativt på ett undersökande och problemlösande sätt. Därigenom ska elevernas förmåga att ta egna initiativ uppmuntras.

Vidare ska undervisningen bidra till att eleverna får erfarenheter av media, film, foto, design, konst, arkitektur och olika miljöer. Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla kunskaper i att utforska och jämföra bilder. Därigenom ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar en förståelse för konst och bilder från olika genrer, kulturer och tidsepoker.

Genom undervisningen ska eleverna utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur bildbudskap utformas i olika medier. Därigenom ska eleverna ges kunskaper om olika sätt att förhålla sig till bilder.

Vidare ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om ämnesspecifika begrepp. På så sätt ska eleverna ges förutsättningar att samtala om bilder och presentera och utvärdera arbetsprocesser.

Genom undervisningen i ämnet bild ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- formge och skapa bilder med olika verktyg, tekniker och material,
- utforska och jämföra bilder,
- undersöka bilder och värdera deras syften, och
- använda ämnesspecifika begrepp.

Centralt innehåll

Undervisningen i bild ska behandla följande centrala innehåll

I årskurserna 1–6

Bildframställning

- Framställning av berättande bilder, till exempel sagobilder.
- Teckning, måleri, modellering och konstruktion.
- Fotografering och överföring av bilder med hjälp av digital teknik.
- Presentation och utvärdering av eget bildskapande.

Redskap för bildframställning

- Några verktyg och tekniker för bildframställning.
- Material som kan användas vid framställning av två- och tredimensionella bilder, till exempel papper, lera och naturmaterial.
- Bildkomposition med hjälp av färg, form och yta.

Bildanalys

- Bilder från olika genrer, kulturer och tidsepoker. Hur de är utformade och vilka budskap de förmedlar.
- Reklam- och nyhetsbilder. Vilket budskap de förmedlar och vilken påverkan de kan ha.
- Informativa bilder, till exempel läromedelsbilder. Vilka budskap de förmedlar och vilken påverkan de kan ha.
- Några inhemska konstnärer och deras verk.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom ämnet bild för att till exempel samtala om bilder och utvärdera arbetsprocesser.

I årskurserna 7–9

Bildframställning

- Framställning av berättande och informativa bilder, till exempel seriebilder och illustrationer till text.
- Kombinationer av bild, ljud och text, till exempel serier och film.
- Fotografering och filmande. Hur foto och film kan redigeras med hjälp av digital teknik.
- Presentationer och utvärderingar av eget bildskapande.

Redskap för bildframställning

- Material, verktyg och tekniker. Hur dessa kan användas för bestämda syften i två- och tredimensionella bilder.
- Bildkomposition. Skapa rumslighet med hjälp av linjer, för- och bakgrund.

Bildanalys

- Bilder som behandlar frågor om identitet, genus, sexualitet, etnicitet och maktrelationer. Vilket budskap de förmedlar och vilken påverkan de kan ha.
- Konst- och dokumentärbilder samt arkitektur. Några historiska och samtida bilduttryck och stilar.
- Några internationella konstnärer och deras verk.

Ämnesspecifika begrepp

Ord, begrepp och symboler inom ämnet bild för att till exempel samtala om bilder och utvärdera arbetsprocesser

Engelska

Språk är människans främsta redskap för att tänka, kommunicera och lära. Att ha kunskaper i flera språk kan ge nya perspektiv på omvärlden, ökade möjligheter till kontakter och större förståelse för olika sätt att leva. Engelska språket omger oss i vardagen och används inom så skilda områden som politik, utbildning och ekonomi. Kunskaper i engelska ökar därför individens möjligheter att ingå i olika sociala och kulturella sammanhang och att delta i internationellt studie- och arbetsliv.

Syfte

Undervisningen i engelska ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper i engelska språket. Vidare ska undervisningen ge eleverna möjlighet att utveckla sin förmåga att kommunicera på engelska och en tilltro till sin förmåga att använda språket i olika situationer och för skilda syften.

Vidare ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att förstå talad och skriven engelska och formulera sig och samspeja med andra i tal och skrift. I mötet med talat språk och texter ska eleverna ges möjlighet att utveckla förmågan att sätta innehållet i relation till egna erfarenheter, livsvillkor och intressen.

Genom undervisningen ska eleverna få förutsättningar att utveckla sina kunskaper om delar av världen där engelska används. På så sätt ska undervisningen stimulera elevernas intresse för språk och engelsktalande kulturer och förmedla nyttan av språkkunskaper. Eleverna ska även ges möjlighet att använda olika verktyg för lärande, förståelse och kommunikation.

Undervisningen ska också ge eleverna möjligheter att utveckla och fördjupa sin ord- och begrepps-förståelse inom ämnet.

Genom undervisningen i ämnet engelska ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- tala och samtala i olika sammanhang,
- förstå och tolka innehållet i talad engelska och olika slags texter,
- skriva texter för att ge information,
- undersöka och beskriva livsvillkor och kulturella företeelser i områden där engelska används, och
- använda begrepp, symboler och andra uttrycks-sätt för kommunikation.

Centralt innehåll

Undervisningen i engelska ska behandla följande centrala innehåll

I årskurserna 1–6

Tala och samtala

- Vardagliga hälsnings-, avskeds- och artighetsfraser.
- Frågeord, enkla frågor och svar.
- Korta fraser om vardagliga ämnen.
- Presentation av den egna personen, vardagen och närmiljön.
- Sånger, ramsor, lekar, spel och dramatiseringar.

Lyssna och läsa

- Sånger och ramsor.
- Korta berättelser och beskrivningar i ljud- och bildmedier.
- Ord och ordbilder i närmiljön, till exempel familjeord, färger och veckodagar.

Skriva

- Ord och ordbilder i närmiljön, till exempel familjeord, färger och veckodagar.

Kultur och samhälle

- Familjeliv och vardag i delar av världen där det engelska språket används.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom ämnet.

I årskurserna 7–9

Tala och samtala

- Samtal om vardagshändelser och bekanta och aktuella ämnen.
- Dramatiseringar och rollspel med dialogen i centrum.
- Samtal om egna tankar och upplevelser.
- Korta presentationer som är berättande, beskrivande och informerande.

Lyssna och läsa

- Korta berättande texter från olika medier, till exempel dialoger, sångtexter och filmer.
- Beskrivande och informerande texter som förekommer i vardagen, till exempel instruktioner och nyhetsartiklar.

Skriva

- Olika sätt att kommunicera i skrift, till exempel genom brev och meddelanden.

Kultur och samhälle

- Människors livsvillkor, familjeliv och vardag i delar av världen där det engelska språket används.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom ämnet.

Hem- och konsumentkunskap

Livet i hem och familj har en central betydelse för människan. Våra vanor i hemmet påverkar såväl individens och familjens välbefinnande som samhället och naturen. Kunskaper om konsumentfrågor och arbetet i hemmet ger människor viktiga verktyg för att skapa en fungerande vardag och kunna göra medvetna val som konsumenter med hänsyn till hälsa, ekonomi och miljö.

Syfte

Undervisningen i ämnet hem- och konsumentkunskap ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om och intresse för arbetet, ekonomi och konsumtion i hemmet. I en process där tanke, sinnesupplevelse och handling samverkar ska eleverna ges möjlighet att utveckla ett kunnande som rör mat och måltider. Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar tilltron till sin egen förmåga och kreativitet vid matlagning, skapande av måltider och andra uppgifter i hemmet. Därigenom ska elevernas förmåga att ta egna initiativ uppmuntras.

Genom undervisningen ska eleverna få möjlighet att utveckla medvetenhet om vilka konsekvenser valen i hushållet får för hälsa, välbefinnande och hållbar utveckling. Undervisningen ska också bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om konsumtionens villkor. På så sätt ska eleverna ges förutsättningar att utveckla ett kritiskt förhållningssätt och hantera olika problem och situationer som en ung konsument kan ställas inför.

Undervisningen ska också bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om, och ges möjlighet att reflektera över, jämställdhet och arbetsdelning i hemmet. Undervisningen ska även ge eleverna förutsättningar att utveckla kunskaper om kulturella variationer och traditioner i olika hushåll.

Vidare ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om ämnesspecifika begrepp. På så sätt ska eleverna ges förutsättningar att samtala om konsumentfrågor och arbetet i hemmet och presentera och utvärdera arbetsprocesser.

Genom undervisningen i ämnet hem- och konsumentkunskap ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- planera måltider och tillaga mat för olika situationer och sammanhang,
- hantera och lösa praktiska situationer i hemmet,
- värdera val och handlingar i hemmet och vid konsumtion utifrån hälsa, miljö och ekonomi, och
- använda ämnesspecifika begrepp.

Centralt innehåll

Undervisningen i hem- och konsumentkunskap ska behandla följande centrala innehåll

I årskurserna 1–6

Mat, måltider och hälsa

- Recept och instruktioner samt hur de kan läsas och följas. Ord och begrepp för matlagning och bakning.
- Matlagning och bakning och olika metoder för detta.
- Planering och organisering av arbetet vid matlagning och av andra uppgifter i hemmet.
- Måltidens betydelse för gemenskap.
- Redskap och teknisk utrustning vid matlagning, bakning och måltider. Deras namn, användning och hur de används på ett säkert sätt.
- Hygien och rengöring vid hantering, tillagning och förvaring av livsmedel.
- Sambanden mellan mat och hälsa.
- Verktyg som stöd för planering av varierade och balanserade måltider, till exempel hur måltiderna kan fördelas över en dag.

Konsumtion och ekonomi

- Ungas ekonomi, sparande och konsumtion.
- Skillnaden mellan reklam och konsumentinformation.
- Jämförelser av några varor, utifrån till exempel jämförpris.
- Handla i butik, till exempel planera inköp, och läsa av kvitton.

Miljö och livsstil

- Återvinning, till exempel utifrån miljösymboler och lokala regler.
- Olika mattraditioner som är betydelsefulla för eleven, till exempel vid firande av högtider.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom ämnet hem- och konsumentkunskap för att till exempel samtala om konsumentfrågor och utvärdera arbetsprocesser.

I årskurserna 7–9

Mat, måltider och hälsa

- Recept och instruktioner samt hur de kan läsas och följas. Skapande av egna recept.
- Matlagning och bakning. Hur valet av metod påverkar arbetsprocessen och resultat.

- Planering och organisering av arbetet vid matlagning och av andra uppgifter i hemmet.
- Redskap och teknisk utrustning som kan användas vid matlagning och andra uppgifter i hemmet och hur dessa används på ett funktionellt och säkert sätt.
- Hygien och rengöring vid hantering, tillagning och förvaring av livsmedel.
- Individuella behov av energi och näring, till exempel vid idrottande. Hur måltider kan komponeras efter olika behov.
- Hur man kan arrangera måltider för att skapa gemenskap och välbefinnande.

Konsumtion och ekonomi

- Handla över internet, låna pengar, handla på kredit och teckna abonnemang.
- Kostnadsberäkningar för boende, mat och fritid.
- Konsumenters rättigheter och skyldigheter.
- Reklamens och mediernas påverkan på individers och gruppers konsumtionsvanor.
- Jämförelser av produkter utifrån jämförpris, miljömärkning och ursprungsmärkning.

Miljö och livsstil

- Hur livsmedel och andra varor produceras och transporteras. Hur det påverkar miljö och hälsa
- Hur man kan hushålla med och ta vara på livsmedel och andra förbrukningsvaror i hemmet.
- Tvätt, rengöring och vård av olika ytor och material i hemmet. Miljövänliga metoder för detta.
- Arbetsfördelning i hemmet ur ett genusperspektiv.
- Aktuella samhällsfrågor som rör privatekonomi, mat och hälsa
- Olika mattraditioner, deras ursprung och betydelse.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom ämnet hem- och konsumentkunskap för att till exempel samtala om konsumentfrågor och utvärdera arbetsprocesser.

Idrott och hälsa

Fysiska aktiviteter och en hälsosam livsstil är grundläggande för människors välbefinnande. Positiva upplevelser av rörelse och friluftsliv under uppväxtåren har stor betydelse för om vi blir fysiskt aktiva senare i livet. Att ha färdigheter i och kunskaper om idrott och hälsa är en tillgång för både individen och samhället.

Syfte

Undervisningen i ämnet idrott och hälsa ska syfta till att eleverna utvecklar allsidiga rörelseförmågor och intresse för att vara fysiskt aktiva och vistas i naturen. Genom undervisningen ska eleverna få prova många olika slags fysiska aktiviteter.

Undervisningen ska ge eleverna möjligheter att utveckla kunskaper i att planera, genomföra och värdera olika rörelseaktiviteter. Undervisningen ska även bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om vad som påverkar den fysiska förmågan och hur man kan påverka hälsan. Därigenom ska eleverna ges förutsättningar att utveckla goda levnadsvanor samt ges kunskaper om hur fysisk aktivitet förhåller sig till psykiskt och fysiskt välbefinnande.

Undervisningen ska skapa förutsättningar för alla elever att under hela sin skoltid kontinuerligt delta i skolans fysiska aktiviteter och bidra till att eleverna utvecklar en god kroppsuppfattning och tilltro till sin egen fysiska förmåga. Genom undervisningen ska eleverna ges förutsättningar att vistas i olika utemiljöer under olika årstider och få förståelse för värdet av ett aktivt friluftsliv.

Genom undervisningen ska eleverna ges möjligheter att utveckla sin samarbetsförmåga och sin respekt för andra. Eleverna ska också utveckla kunskaper om risker och säkerhet i samband med fysiska aktiviteter och hur man handlar i nödsituationer.

Vidare ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om ämnesspecifika begrepp. På så sätt ska eleverna ges förutsättningar att samtala om idrott och hälsa och presentera och utvärdera arbetsprocesser.

Genom undervisningen i ämnet idrott och hälsa ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- röra sig allsidigt i olika fysiska sammanhang,
- reflektera över samband mellan rörelse, hälsa och livsstil,
- genomföra och anpassa utevistelser och friluftsliv efter olika förhållanden och miljöer,
- förebygga risker vid fysisk aktivitet samt hantera nödsituationer på land och i vatten, och
- använda ämnesspecifika begrepp.

Centralt innehåll

Undervisningen i idrott och hälsa ska behandla följande centrala innehåll

I årskurserna 1–6

Rörelse

- Grovmotoriska grundformer, till exempel springa, hoppa och klättra. Deras sammansatta former i redskapsövningar, lekar, danser och rörelser till musik, såväl inomhus som utomhus.
- Lekar, danser och idrotter och deras regler.
- Takt och rytm i lekar, danser och rörelser till musik.
- Lekar och rörelser i vatten. Att balansera, flyta och simma i mag- och ryggläge.

Hälsa och livsstil

- Samband mellan rörelse, hälsa och livsstil.
- Klädsel för olika aktiviteter samt betydelsen av omklädning och dusch.
- Förebyggande av skador, till exempel genom uppvärmning.
- Ord och begrepp för och samtal om upplevelser av olika fysiska aktiviteter.

Friluftsliv och utevistelse

- Att orientera sig i närmiljön. Hur man ger och följer vägbeskrivningar.
- Lekar och rörelseaktiviteter i skiftande natur- och utemiljöer under olika årstider. Allemansrättens grunder.
- Hänsynstagande och säkerhet i samband med fysiska aktiviteter,
- Badvett och säkerhet vid vatten vintertid. Hur man kan hantera nödsituationer vid vatten med hjälpredskap.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom ämnet idrott och hälsa för att till exempel samtala om rörelseaktiviteter och utvärdera arbetsprocesser.

I årskurserna 7–9

Rörelse

- Rörelseförmågor och hur de utvecklas av varierande aktiviteter.
- Styrketräning, konditionsträning, rörlighetsträning och mental träning. Hur dessa aktiviteter påverkar rörelseförmågan och hälsan.
- Lekar, danser och idrotter och deras regler.
- Traditionella och moderna danser, samt rörelse- och träningsprogram till musik.
- Olika simsätt i mag- och ryggläge.

Hälsa och livsstil

- Att sätta upp mål för fysiska aktiviteter, till exempel förbättring av konditionen.
- Samband mellan hälsa, rörelse, kost och hygien.
- Hur individens val av idrotter och andra fysiska aktiviteter påverkas av olika faktorer, till exempel av genus.
- Samtal om upplevelser och effekter av olika fysiska aktiviteter och träningsformer, kroppsuppfattning och självbild.
- Kroppsideal inom idrotten och samhället i övrigt. Dopning och vilka lagar och regler som reglerar detta.
- Arbetsställningar och belastningar vid fysiska aktiviteter och förebyggande av skador, till exempel genom uppvärmning och allsidig träning.
- Första hjälpen och hjärt- och lungräddning.

Friluftsliv och utevistelse

- Att orientera sig i kända miljöer med hjälp av kartor och andra hjälpmedel.
- Hur olika friluftaktiviteter kan planeras och genomföras.
- Rättigheter och skyldigheter i naturen enligt allemansrätten.
- Kulturella traditioner i samband med friluftsliv och utevistelse.
- Badvett och säkerhet vid vatten vintertid. Hur man kan hantera nödsituationer i och vid vatten med alternativa hjälpredskap, enligt principen för förlängda armen.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom ämnet idrott och hälsa för att till exempel samtala om rörelseaktiviteter och utvärdera arbetsprocesser.

Matematik

Matematiken har en mångtusenårig historia med bidrag från många kulturer. Den har utvecklats ur människans praktiska behov och hennes naturliga nyfikenhet och lust att utforska. Matematisk verksamhet är till sin art en kreativ, reflekterande och problemlösande aktivitet som är nära kopplad till den samhällsliga, sociala och tekniska utvecklingen. Kunskaper i matematik ger människor förutsättningar att fatta välgrundade beslut i vardagslivets många valsituationer och ökar möjligheterna att delta i samhällets beslutsprocesser.

Syfte

Undervisningen i ämnet matematik ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om matematik och matematikens användning i vardagen. Den ska också bidra till att eleverna utvecklar en tilltro till sin egen förmåga att använda matematik i olika sammanhang.

Vidare ska undervisningen ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper om grundläggande matematiska metoder och hur dessa kan användas för att besvara frågor i vardagliga situationer. Undervisningen ska också bidra till att eleverna får uppleva matematiken som en estetisk och kreativ aktivitet som kan användas vid problemlösning och matematiska undersökningar.

Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar ett kritiskt förhållningssätt i situationer där det finns behov av att göra överväganden om matematisk rimlighet. Eleverna ska genom undervisningen ges möjligheter att utveckla kunskaper i att använda digital teknik för att undersöka problemställningar, göra beräkningar och för att presentera och tolka resultat.

Vidare ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om ämnesspecifika begrepp. På så sätt ska eleverna ges förutsättningar att samtala om matematik och presentera och utvärdera arbetsprocesser.

Genom undervisningen i ämnet matematik ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- lösa matematiska problem,
- använda matematiska metoder för att göra beräkningar och lösa rutinuppgifter,
- reflektera över rimlighet i situationer med matematisk anknytning,
- använda ämnesspecifika begrepp.

Centralt innehåll

Undervisningen i matematik ska behandla följande centrala innehåll

I årskurserna 1–6

Problemlösning

- Strategier för matematisk problemlösning i vardagliga situationer.

Taluppfattning och tals användning

- Naturliga tal mellan 1 och 1000 och hur de storleksordnas, jämförs och delas upp, samt hur de används för att ange antal och ordning.
- Naturliga tal och hur de uttrycks och visas med ord, konkret material, symboler, bilder och på tallinje.
- De fyra räknesätten och hur de kan uttryckas och visas med ord, konkreta material, bilder och symboler, samt likhetstecknets innebörd.
- Centrala metoder för addition och subtraktion vid huvudräkning, skriftliga metoder och med hjälp av digital teknik.
- Enkla tal i bråkform.
- Rimlighetsbedömning i konkreta vardagliga situationer.

Tid och pengar

- Enheter och uttryck för tid, till exempel minut, igår, vecka.
- Mäta och uttrycka tid, till exempel med klocka.
- Sedlar och mynts namn och värde i relation till varandra.

Sannolikhet och statistik

- Begreppet slump och slumpmässiga händelser i experiment och spel.
- Undersökningar i för eleven bekanta situationer, till exempel prisjämförelser, temperaturmätningar.

Geometri

- Lägesord och hur de används för att beskriva placering i rummet, till exempel över, under, framför och bakom.
- De geometriska objekten cirkel, kvadrat, rektangel och triangel. Hur de benämns och hur de ser ut.
- Geometriska begrepp, till exempel längd, bredd, höjd.
- Mätning av längd, volym och massa samt vanliga måttenheter.
- Enkla geometriska mönster och hur de kan konstrueras.
- Enkla proportionella samband, däribland begreppen dubbelt och hälften.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom ämnet matematik för att till exempel beskriva matematiska problem och utvärdera arbetsprocesser.

I årskurserna 7–9

Problemlösning

- Strategier för matematisk problemlösning i vardagliga situationer.

Taluppfattning och tals användning

- Naturliga tal och hur de storleksordnas, jämförs och delas upp samt hur de används för att ange antal och ordning.
- Naturliga tal och enkla tal i decimal- och bråkform och hur de uttrycks och visas med ord, konkreta material, symboler och bilder samt på tallinje.
- Hur de fyra räknesätten uttrycks och visas med hjälp av ord, konkreta material, bilder och symboler.
- Centrala metoder för de fyra räknesätten vid överslagsberäkning, huvudräkning, skriftliga metoder och digital teknik.
- Tal i decimal- och bråkform och deras användning i konkreta och vardagliga situationer.
- Negativa tal och deras användning i konkreta och vardagliga situationer, till exempel vid mätning av temperatur.
- Begreppet procent och hur det används och uttrycks.
- Rimlighetsbedömning i konkreta vardagliga situationer.

Tid och pengar

- Enheter för tid, till exempel timmar och minuter och hur de förhåller sig till varandra.
- Olika sätt att uppskatta och mäta tidsskillnader, till exempel med klocka.
- Pengars värde och användning i konkreta situationer samt hur de kan växlas.

Sannolikhet och statistik

- Begreppen chans, risk och slump i vardagliga situationer.
- Undersökningar i för eleven bekanta situationer. Hur information kan föras in i och avläsas ur tabeller och diagram, till exempel busstidtabeller samt stapel- och cirkeldiagram.

Geometri

- De geometriska objekten cirkel, kvadrat, rektangel, triangel. Hur de avbildas och beskrivs.

- Geometriska begrepp, till exempel hörn, sida, sträcka och vinkel.
- Mätning och uppskattning av längd, volym och massa med vanliga måttenheter.
- Enkla proportionella samband samt enkel förstoring och förminskning.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom ämnet matematik för att till exempel beskriva matematiska problem och utvärdera arbetsprocesser.

Modersmål

Språk är människans främsta redskap för att tänka, kommunicera och lära. Genom språket utvecklar människor sin identitet, uttrycker känslor och tankar och förstår hur andra känner och tänker. Att ha ett rikt och varierat språk är betydelsefullt för att kunna förstå och verka i ett samhälle där kulturer, livsåskådningar, generationer och språk möts. Att ha tillgång till sitt modersmål underlättar också språkutvecklingen och lärandet inom olika områden.

Syfte

Undervisningen i ämnet modersmål ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper i och om sitt modersmål. Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla sin förmåga att kommunicera och anpassa sitt språk till olika sammanhang och för olika syften. Undervisningen i modersmål ska även bidra till att eleverna utvecklar tal, skrift och andra kommunikationsformer. Vidare ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar sin läsförmåga och sitt intresse för att läsa och skriva på modersmålet. Undervisningen ska också bidra till att eleverna blir medvetna om modersmålets betydelse för det egna lärandet i olika skolämnen.

Genom undervisningen ska eleverna få möta, utveckla kunskaper om och ges möjligheter att uttrycka sig genom litteratur, bilder, film, teater, drama, rörelse och andra kommunikationsformer på modersmålet. Eleverna ska också ges möjlighet att utveckla kunskaper om och tilltro till sin förmåga att formulera och uttrycka egna åsikter och tankar. Därigenom ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar sitt språk, sin identitet och sin förståelse för omvärlden.

Vidare ska undervisningen syfta till att eleverna utvecklar sina kunskaper om hur modersmålet är uppbyggt. På så sätt ska undervisningen bidra till att stärka elevernas medvetenhet om den egna språkliga och kommunikativa förmågan. Undervisningen ska också ge eleverna möjligheter att utveckla och fördjupa sin ord- och begreppsförståelse på modersmålet.

Undervisningen ska ge eleverna möjligheter att utveckla kunskaper om kulturer och samhällen där modersmålet talas. Undervisningen i modersmål ska därigenom ge eleverna förutsättningar att utveckla sin kulturella identitet och bli flerspråkiga.

Genom undervisningen i ämnet modersmål ska eleverna ges förutsättningar att utveckla förmågan att

- tala och samtala i olika sammanhang,
- läsa och förstå olika texter,
- skriva texter för olika syften och mottagare,

- reflektera över traditioner, kulturella företeelser och samhällsfrågor i områden där modersmålet talas, och använda begrepp, symboler och andra uttryckssätt för kommunikation på modersmålet.

Centralt innehåll

Undervisningen i modersmål ska behandla följande centrala innehåll

I årskurserna 1–6

Tala och samtala

- Hur man kan använda omskrivningar, växlingar mellan språk samt visuell förstärkning, till exempel bilder, tecken och kroppsspråk, för att förstå och göra sig förstådd.
- Kommunikation för olika syften. Lyssna, svara, fråga, berätta samt uttrycka önskemål och känslor.
- Muntliga presentationer. Hur man genomför presentationer inför grupp.
- Uttal, betoning och satsmelodi. Modersmålets uttal i jämförelse med svenska.
- Modersmålets uppbyggnad. Ordföljd och interpunktion i jämförelse med svenskans ordföljd och interpunktion.

Läsa och skriva

- Lässtrategier för att avkoda och förstå texter.
- Olika typer av texter. Hur de kan skrivas utifrån sin typiska uppbyggnad och sina språkliga drag.
- Ordbilder i närmiljön samt utifrån elevens erfarenhet och intresse.
- Läsriktning samt skrivteckens form och ljud i jämförelse med svenska.

Berättande texter och faktatexter

- Berättande texter och poetiska texter för barn: rim, ramsor, sånger, bilderböcker, kapitelböcker, lyrik, dramatik, sagor och myter från områden där modersmålet talas.
- Beskrivande och förklarande texter för barn, till exempel faktatexter, med anknytning till traditioner och företeelser i områden där modersmålet talas.

Kultur och samhälle

- Lekar, sånger och musik från områden där modersmålet talas.
- Seder, bruk, högtider och traditioner i områden där modersmålet talas.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom ämnet.

I årskurserna 7–9

Tala och samtala

- Hur man kan använda omskrivningar, växlingar mellan språk samt visuell förstärkning, till exempel bilder, tecken och kroppsspråk, för att förstå och göra sig förstådd.
- Kommunikation för olika syften. Uttrycka åsikter, visa intresse för andras åsikter och argumentera.
- Uttal, betoning och satsmelodi. Modersmålets uttal i jämförelse med svenskan.

Läsa och skriva

- Lässtrategier för att avkoda och förstå olika texter. Sökläsning och läsning mellan raderna.
- Strategier för att skriva olika typer av texter och hur man anpassar innehållet till olika mottagare.
- Modersmålets uppbyggnad. Ordbildning och meningsbyggnad på modersmålet i jämförelse med svenskan.

Berättande texter och faktatexter

- Berättande texter och poetiska texter för barn och unga: skönlitteratur, lyrik, sagor och myter från områden där modersmålet talas.
- Berättande texters budskap, uppbyggnad och innehåll. Hur en berättande text kan organiseras med inledning, händelseförlopp och avslutning
- Beskrivande och förklarande texter, till exempel nyhetsartiklar, med anknytning till traditioner och företeelser i områden där modersmålet talas.

Språkbruk

- Skillnader i språkanvändning beroende på vem man skriver till och med vilket syfte.
- Språkbruk i litteratur, film, teater och andra medier. Hur ord, begrepp och kroppsspråk används för att uttrycka budskap.

Kultur och samhälle

- Skolgång i områden där modersmålet talas i jämförelse med skolgång i Sverige.
- Aktuella samhällsfrågor i områden där modersmålet talas.
- Kulturella uttrycksformer från områden där modersmålet talas, till exempel konst, musik och arkitektur.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom ämnet.

Musik

Musik finns i alla kulturer och berör människor såväl tanke- som känslomässigt. Musik som estetisk uttrycksform används i en mängd sammanhang, har olika funktioner och betyder olika saker för var och en av oss. Den är också en viktig del i människors sociala gemenskap och kan påverka individens identitetsutveckling. I vår tid förenas musik från skilda kulturer och epoker med andra konstformer i nya uttryck. Kunskaper om och i musik ökar möjligheterna att delta i samhällets kulturliv.

Syfte

Undervisningen i ämnet musik ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper som gör det möjligt att delta i musikaliska sammanhang, både genom att själva musicera och genom att lyssna till musik. Genom undervisningen ska eleverna ges förutsättningar att tillägna sig musik som uttrycksform och kommunikationsmedel. Undervisningen ska också bidra till att eleverna utvecklar kunskaper för att använda sin röst, musikinstrument och digitala verktyg.

Vidare syftar undervisningen till att eleverna utvecklar kunskaper om hur musik kan kombineras med andra uttrycksformer. Undervisningen ska ge eleverna möjlighet att musicera, röra sig och dramatisera enskilt och i grupp. Genom att på detta sätt bearbeta och skapa musik ska eleverna få möjlighet att utveckla sin kreativitet, musikalitet och tilltro till sin förmåga att sjunga och spela.

Undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att lyssna till, reflektera över och samtala om musik från olika sociala, kulturella och historiska sammanhang. Syftet är att elevernas erfarenheter av musik ska utmanas och fördjupas i mötet med andras musikaliska erfarenheter. På så sätt ska undervisningen i musik bidra till att eleverna får kunskaper om och förståelse för olika musikkulturer.

Vidare ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om ämnesspecifika begrepp, termer och symboler. På så sätt ska eleverna ges förutsättningar att samtala om musik och presentera och utvärdera arbetsprocesser.

Genom undervisningen i ämnet musik ska eleverna sammanfattningsvis ges möjlighet att utveckla sin förmåga att

- sjunga, spela och skapa musik i olika sammanhang,
- kombinera musik med andra uttrycksformer,
- reflektera över musik från olika genrer, tidsepoker och kulturer, och
- använda ämnesspecifika begrepp, termer och symboler.

Centralt innehåll

Undervisningen i musik ska behandla följande centrala innehåll

I årskurserna 1–6

Musicerande och musikskapande

- Sång och spel i olika former och genrer: unison sång, kanon och ensemblespel.
- Imitation med röst, rörelser, rytmer och toner.
- Skapande av egen musik, till exempel till text eller bild.
- Gestaltning av sånger och berättelser med ljud, musik och rörelser.

Musikens verktyg

- Röstens som instrument, till exempel i sång och rap.
- Musikaliska symboler med bild, färg, siffer- eller bokstavsstöd, till exempel noter och ackord.
- Blås-, sträng-, tangent-, och slagverksinstrument och exempel på ensemblespel samt hur instrumenten benämns, låter och ser ut.
- Röst- och hörselvård i samband med musikutövning och musiklyssning, till exempel uppvärmningsövningar och användning av hörselskydd.
- Musikens byggstenar, till exempel rytm, tempo och melodier.
- Musikens formelement, till exempel intro, vers och refräng.

Musikens sammanhang och funktioner

- Musik som knyter an till elevens vardagliga och högtidliga sammanhang.
- Sång- och danslekar.
- Musik i olika kulturer och från olika epoker, till exempel folkmusik och populärmusik.
- Musikassociationer: bilder och känslor som kan uppstå när man lyssnar på musik.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp, termer och symboler inom ämnet musik för att till exempel samtala om musik och utvärdera arbetsprocesser.

I årskurserna 7–9

Musicerande och musikskapande

- Sång i enkla stämmor, ackord- och melodispel i enkla tonarter och ensemblespel i olika genrer.
- Improvisation med sång, dans, rytmik, melodier och instrument.
- Gehörsmusicerande efter musikaliska mönster, till exempel ackord i ett par tonarter.

- Komposition av egen musik, rytmer och rörelser.
- Musik i kombination med andra uttrycksformer, till exempel film, drama, dans och rörelse.
- Framförande av egen och andras musik.

Musikens verktyg

- Röst som instrument i unison och enklare flerstämmig sång.
- Melodi-, ackord- och digitala instrument, bas och trumset samt verktyg för musikproduktion.
- Musikaliska symboler med bild, färg, siffer- eller bokstavsstöd, till exempel noter och ackord.
- Röst- och hörselvård. Sångteknik och ljudnivåanpassning i musikaliska sammanhang.
- Musikens byggstenar och formelement. Hur de används för att musicera och komponera musik.

Musikens sammanhang och funktioner

- Musik som knyter an till elevens vardagliga och högtidliga sammanhang.
- Musikens funktion i samtida medier, till exempel film, reklam och datorspel.
- Ljud och funktioner hos instrument i olika sammanhang, till exempel i en symfoniorkester och i ett rockband.
- Musik och dans som uttryck i några olika kulturer förr och nu, till exempel klassisk musik, folkmusik och rockmusik. Några betydelsefulla tonsättare, låtskrivare och musikaliska verk.
- Musikassociationer: bilder, känslor, åsikter och berättelser som kan uppstå när man lyssnar på musik.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp, termer och symboler inom ämnet musik för att till exempel samtala om musik och utvärdera arbetsprocesser.

Naturorienterade ämnen

Naturvetenskapen har sitt ursprung i människans nyfikenhet och behov av att veta mer om sig själv och sin omvärld. Kunskaper om naturen och människan har stor betydelse för samhällsutvecklingen inom så skilda områden som hälsa, naturbruk, energiförsörjning, materialutveckling och miljö. Genom naturvetenskapliga kunskaper får människan redskap för att påverka sitt eget välbefinnande och för att kunna bidra till en hållbar utveckling.

Syfte

Undervisningen i de naturorienterade ämnena ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om människa och natur och sambanden mellan dem. Undervisningen syftar också till att eleverna utvecklar nyfikenhet på och ett intresse för de sammanhang och fenomen i naturen som hela tiden påverkar miljön och livsbetingelserna för allt levande.

Genom undervisningen ska eleverna få möta etiska, estetiska och existentiella perspektiv på frågor som rör människor och natur. Därigenom syftar undervisningen till att eleverna utvecklar ett kritiskt förhållningssätt till såväl sina egna åsikter och andras argument som till information från olika källor.

Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar kunskap om hur naturvetenskapliga undersökningar kan göras. På så sätt ska eleverna ges möjligheter att ställa frågor om och undersöka ekosystem, fysikaliska företeelser och vardagliga kemiska processer utifrån personliga upplevelser och aktuella händelser samhällsfrågor.

Vidare ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om olika naturvetenskapliga begrepp. På så sätt ska eleverna ges förutsättningar att samtala om naturvetenskap och presentera och utvärdera arbetsprocesser.

Genom undervisningen i de naturorienterade ämnena ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- undersöka och jämföra mönster och strukturer i naturen,
- reflektera över sambanden mellan livsstil, miljö och hälsa,
- söka, granska och värdera frågor som rör naturvetenskap,
- genomföra undersökningar med naturvetenskaplig anknytning, och
- använda naturvetenskapliga begrepp.

Centralt innehåll

Undervisningen i naturorienterade ämnen ska behandla följande centrala innehåll

I årskurserna 1–6

Mönster och strukturer i naturen

- Sol, måne och stjärnhimmel. Jordens, solens och månens rörelser i förhållande till varandra. Månens faser och några stjärnbilder.
- Olika vädertyper och väderfenomen. Hur de kan observeras och mätas över tid.
- Årstidsväxlingar och kännetecknen för de olika årstiderna. Vilka konsekvenser årstidsväxlingarna får för människan.
- Djur och växter i närmiljön. Hur de benämns och hur de kan sorteras.
- Livscyklar hos några växter och djur.
- Överlevnadsstrategier hos några växter och djur beroende på årstid.
- Vattnets olika former: fast, flytande och gas. Vattnets betydelse för liv på jorden.

Naturvetenskap i vardagen

- Materials egenskaper och hur de kan sorteras och delas in efter till exempel hårdhet, struktur, färg, magnetism, ledningsförmåga och om de flyter eller sjunker i vatten.
- Källsortering, återanvändning och återvinning av vardagliga föremål. Kompostering av organiskt material.
- Energianvändning i hemmet, till exempel förnybara och fossila bränslen.
- Verksamheter i närsamhället som rör naturvetenskap, till exempel odling, djurhållning och olika former av tillverkningsindustri. Deras betydelse för elevens dagliga liv.
- Aktuella samhällsfrågor som rör naturvetenskap.

Kropp och hälsa

- Hur puberteten inverkar på individen. Sexualitet, reproduktion och olika slags relationer.
- Människokroppen och kroppsdelarnas namn och funktion.
- Hur hälsan påverkas av kost, hygien, motion, sömn, sociala relationer och beroendeframkallande medel.
- Våra sinnen och hur vi upplever till exempel ljus, temperatur och struktur med hjälp av dem.

Metoder och arbetsätt

- Fältstudier, experiment och sorteringar samt hur de genomförs och används för att undersöka närmiljön.
- Dokumentation och redovisning av undersökningar och sorteringar med hjälp av skrift, bild och andra uttrycksformer.
- Berättelser, myter, sagor och konst med naturvetenskaplig anknytning.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom de naturorienterade ämnena, till exempel för att samtala om människa, djur och natur och för att utvärdera arbetsprocesser.

1 årskurserna 7–9

Mönster och strukturer i naturen

- Jordens och månens rörelser i förhållande till solen samt deras betydelse för dygn, månader, år och årstider. Universums uppkomst, utveckling och uppbyggnad.
- Livets uppkomst och utveckling enligt evolutionsteorin. Djurs och växters anpassning till olika naturtyper och klimatförhållanden, till exempel öken och regnskog.
- Enkla näringskedjor som beskriver samband i ekosystem.
- Ekosystem i närmiljön och hur växter och djur samspelar med varandra och med miljön. Fotosyntes och förbränning.
- Vattnets kretslopp i naturen och samhällets vattenanvändning.

Naturvetenskap i vardagen

- Materialutveckling och hur människan har använt och utvecklat nya material genom historien.
- Elektriska kretsar med batterier och hur de kan kopplas. Hur de kan användas i vardaglig elektrisk utrustning, till exempel i ficklampor.
- Magnetens egenskaper och användning i hemmet och i samhället.
- Kärnkraft, fossila och förnybara bränslen. Deras betydelse för vår energianvändning i samhället och deras för- och nackdelar när det gäller miljön.
- Vanliga kemikalier i hemmet och i samhället, till exempel rengöringsmedel, kosmetika och färger. Hur de används och hanteras på ett säkert sätt samt hur de påverkar hälsa och miljö.
- Elproduktion och elanvändning i samhället.
- Verksamheter i närsamhället som rör naturvetenskap, till exempel vattenverk, värmeverk och tillverkningsindustri.
- Människan i rymden och användningen av satelliter.
- Aktuella samhällsfrågor som rör naturvetenskap.

Kropp och hälsa

- Människans pubertet, sexualitet och reproduktion samt frågor om identitet, relationer, kärlek och ansvar.
- Preventivmetoder och sexuellt överförbara sjukdomar.
- Människokroppens organ, deras namn, placering, utseende och funktion.
- Virus, bakterier, smittspridning och infektioner samt förebyggande hälsovård.
- Hur ljud uppstår, hur örat uppfattar ljud och hur ljudmiljöer påverkar hälsan..
- Ljusets utbredning och hur ögat uppfattar ljus.

Metoder och arbetssätt

- Fältstudier, experiment och sorteringar samt hur de genomförs och används för att undersöka närmiljön.
- Dokumentation och redovisning av undersökningar och sorteringar med hjälp av skrift, bild och andra uttrycksformer.
- Berättelser, myter, sagor och konst med naturvetenskaplig anknytning.
- Berättelser om naturvetenskapliga upptäckter och framsteg genom tiderna.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom de naturorienterade ämnena, till exempel för att samtala om människa, djur och natur och för att utvärdera arbetsprocesser.

Samhällsorienterande ämnen

Människor har i alla tider och i alla samhällen försökt förstå och förklara sina levnadsvillkor och de sociala sammanhang som de ingår i. Det är alla människors ansvar att utveckla ett samhälle som präglas av demokratiska värden och att förvalta jorden så att en hållbar utveckling blir möjlig. Kunskaper i de samhällsorienterande ämnena ger människor förutsättningar att orientera sig i världen och ta ansvar för sitt handlande.

Syfte

Undervisningen i de samhällsorienterande ämnena ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om historiska sammanhang och om hur människor har skapat och förändrat samhällen och kulturer. På så sätt ska eleverna ges möjligheter att utveckla sitt historiemedvetande och få perspektiv på det förflutna, nutiden och framtiden.

Genom undervisningen ska eleverna utveckla kunskaper om religioner och andra livsåskådningar i det egna samhället och på andra håll i världen. Undervisningen ska även ge kunskap om och förståelse för hur kristna traditioner har påverkat det svenska samhället och dess värderingar. Vidare ska undervisningen stimulera eleverna att reflektera över olika livsfrågor, sin identitet och sitt etiska förhållningssätt.

Undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att utveckla kunskaper om geografiska förhållanden, olika platser, regioner och levnadsvillkor i världen. Därigenom ska eleverna ges möjlighet att utveckla ett rumsligt medvetande och kunskaper om mänskliga verksamheter och processer i naturen som påverkar jordytans former och mönster. Genom undervisningen ska eleverna utveckla kunskaper om hur människa, samhälle och natur samspelar och vilka konsekvenser det får för naturen och människans levnadsvillkor.

Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur individen och samhället påverkar varandra. Vidare ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar förtrogenhet med de mänskliga rättigheterna och med demokratiska processer, värden och arbetssätt. Undervisningen syftar också till att eleverna utvecklar kunskaper om, och ett kritiskt förhållningssätt till, hur man kan hantera information i vardagsliv och studier. Därigenom ska eleverna stimuleras att engagera sig och uttrycka sig i olika sammanhang för att på så sätt stärka tilltron till sin förmåga att delta i samtal om samhällsfrågor.

Vidare ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om ämnesspecifika begrepp. På så sätt ska eleverna ges förutsättningar att samtala om samhällsfrågor och presentera och utvärdera arbetsprocesser.

Genom undervisningen i de samhällsorienterade ämnena ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- undersöka och jämföra olika historiska händelser, gestalter och tidsperioder,
- undersöka och jämföra kristendomen, andra religioner och andra livsåskådningar,
- undersöka och jämföra olika geografiska förhållanden, platser, regioner och levnadsvillkor,
- reflektera över demokratiska värden, principer och arbetssätt,
- söka, granska och värdera information från olika källor och göra egna överväganden, och
- använda ämnesspecifika begrepp.

Centralt innehåll

Undervisningen i de samhällsorienterade ämnena ska behandla följande centrala innehåll

I årskurserna 1–6

Att leva tillsammans

- Livsfrågor som är betydelsefulla för eleven, till exempel rätt och orätt, kamratskap och utanförskap, samt genus och jämställdhet.
- Konsekvenser av egna och andras handlingar och ställningstaganden.
- Normer och regler i elevens vardag, till exempel i skola, i spel och sociala medier.
- Vad demokrati är och hur demokratiska beslut fattas i skolan, till exempel genom elevråd och klassråd.
- Trafikregler som är betydelsefulla för eleven.

Att leva i Sverige

- Skildringar av livet förr och nu i barnlitteratur, sånger och filmer.
- Hemortens historia. Vad närområdets platser, byggnader och vardagliga föremål kan berätta om barns, kvinnors och mäns levnadsvillkor under olika perioder.
- Forntiden och hur den kan iakttas i vår tid genom spår i naturen. Tidsbegreppen stenålder, bronsålder och järnålder. Barns, kvinnors och mäns levnadsvillkor under forntiden.
- Berättelser om gudar och hjältar i antik och nordisk mytologi.
- Kristendomen i det svenska samhället förr och nu. Våra högtider och några av de vanligaste psalmerna.
- Förutsättningar i natur och miljö för befolkning och bebyggelse, till exempel mark, vatten och klimat.
- Politiska val och partier i Sverige. Riksdag och regering.
- Samhällsfunktioner och samhällsservice i närsamhället, till exempel räddningstjänst, sjukvård och fritids- och kulturutbud.

Att leva i världen

- Religiöst motiverade levnadsregler, ritualer, högtider, symboler och berättelser inom kristendom, judendom och islam.
- Miljöfrågor utifrån elevens vardag, till exempel transportmedel. Hur egna val och prioriteringar kan påverka miljön och bidra till en hållbar utveckling.
- Grundläggande mänskliga rättigheter, till exempel alla människors lika värde. Barnkonventionen.
- Aktuella samhällsfrågor som är betydelsefulla för eleven.

Att undersöka verkligheten

- Tidslinjer. Begreppen dåtid, nutid och framtid.
- Att orientera sig i närmiljön med hjälp av vägbeskrivningar och enkla kartor. Namn och läge på platser i närmiljön. Storleksrelationer och väderstreck.
- Jordgloben. Namn på världsdelarna samt på länder och platser som är betydelsefulla för eleven.
- Fältstudier för att undersöka natur- och kulturlandskap.
- Metoder för att söka information från olika källor: intervjuer, observationer och mätningar.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom de samhällsorienterande ämnena för att till exempel samtala om samhällsfrågor och utvärdera arbetsprocesser.

I årskurserna 7–9

Att leva tillsammans

- Livsfrågor som är betydelsefulla för eleven. Identitet och identitetsskapande i relation till kön, sexualitet och livsstil.
- Konfliktlösning och vardagliga moraliska dilemman, till exempel hur man kan hantera olika åsikter.
- Vad religioner och andra livsåskådningar kan betyda för människors identitet, livsstil och grupptillhörighet.
- Hur olika livsfrågor, till exempel synen på kärlek och vad som händer efter döden, skildras i religioner och andra livsåskådningar.
- Normer och regler i samhället. Samhällets behov av lagstiftning, några olika lagar och påföljder. Kriminalitet och dess konsekvenser för individen, familjen och samhället.
- Demokratiska rättigheter och skyldigheter samt rättssystemet i Sverige, lagar och domstolar. Hur individer och grupper kan påverka beslut.
- Trafikregler och hur man beter sig i trafiken på ett säkert sätt.
- Olika slags medier, till exempel dagstidningar och tv samt hur individer och grupper framställs i medier, till exempel utifrån kön och etnicitet.

Att leva i Sverige

- Skildringar av livet förr och nu i litteratur, sånger och filmer.
- Vikingatid, medeltid, stormaktstid och frihetstid. Några historiska personer och händelser, till exempel drottning Kristina, Karl den XII och häxprocesser.
- Sveriges historia från cirka år 1850 till nutid. Några centrala händelser och gestalter samt barns, kvinnors och mäns levnadsvillkor.
- Samerna och de nationella minoriteterna i Sverige, till exempel deras rättigheter, kultur och historia.
- Kristendomen i Sverige. Från enhetskyrka till religiös mångfald och sekularisering.
- Immigration till Sverige förr och nu, samt dess betydelse för kulturer och samhällen.
- Sveriges politiska system med Europeiska unionen, riksdag, regering, landsting och kommuner. Individens och gruppernas möjligheter att påverka beslut och samhällsutvecklingen. Sveriges grundlag.
- Yrken och verksamheter i samhället.

Att leva i världen

- Historiska gestalter, händelser och tidsperioder i världen med betydelse för vår egen tid. Världskriget och deras följder samt Förrintelsen, Gulag och andra folkmord.
- Religiöst motiverade levnadsregler, ritualer, högtider, symboler och berättelser inom buddism och hinduism.
- Nya religiösa rörelser och sekulära livsåskådningar, till exempel humanism.
- Vilken betydelse religioner och andra livsåskådningar kan ha för människors identiteter och livsstilar.
- Globala miljöfrågor. Klimatförändringar och olika förklaringar till dessa. Hur olika val och prioriteringar i samhällen kan påverka miljön och bidra till en hållbar utveckling.
- Jordytan och hur den formas och förändras av människans verksamheter och naturens egna processer, till exempel jordbävning, vulkanutbrott och jordskred. Vilka konsekvenser detta får för människor och natur.
- De mänskliga rättigheterna inklusive barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen, deras innebörd och betydelse samt diskrimineringsgrunderna i svensk lag, till exempel kön och etnicitet.
- Jordens klimat- och vegetationszoner. Hur klimatförhållanden påverkar människors levnadsvillkor.
- Aktuella samhällsfrågor i olika medier.

Att undersöka verkligheten

- Kartan och dess uppbyggnad med färger och symboler.

- Jordgloben. Kontinenternas och världshavens lägen på jordgloben. Namn och läge på länder och platser i Europa och övriga världen som är betydelsefulla för eleven.
- Fältstudier för att undersöka natur- och kulturlandskap.
- Metoder för att söka information från olika källor. Hur man kan värdera, bearbeta och presentera information.
- Informationsspridning, reklam och opinionsbildning i olika medier. Hur man kan urskilja budskap, avsändare och syfte.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom de samhällsorienterande ämnena, för att till exempel samtala om samhällsfrågor och utvärdera arbetsprocesser.

Slöjd

Att tillverka föremål och bearbeta material med hjälp av redskap är ett sätt för människan att tänka och uttrycka sig. Slöjdande innebär att finna konkreta lösningar inom hantverkstradition och design utifrån behov i olika situationer. Slöjd innebär manuellt och intellektuellt arbete i förening vilket utvecklar kreativitet, ansvarstagande och stärker tilltron till förmågan att klara uppgifter i det dagliga livet. Dessa förmågor är betydelsefulla för både individers och samhällets utveckling.

Syfte

Undervisningen i ämnet slöjd ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper i olika hantverk och förmågan att arbeta med olika material och uttrycksformer. Eleverna ska ges förutsättningar att utveckla idéer, överväga olika lösningar, framställa föremål och värdera resultat.

Genom undervisningen ska eleverna ges förutsättningar att utveckla kunskaper om färg, form, funktion och konstruktion och om hur dessa kunskaper kan kombineras med medvetna val av material och teknik. Eleverna ska även ges möjlighet att utveckla kunskaper om arbetsmiljö och säkerhetsfrågor och om hur man väljer och hanterar material för att främja en hållbar utveckling.

Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar nyfikenhet och kreativitet och uppmuntra eleverna till att ta egna initiativ och att arbeta på ett undersökande och problemlösande sätt. På så sätt ska undervisningen bidra till att utveckla elevernas handlag och väcka elevernas nyfikenhet på att utforska och experimentera med olika material och tekniker.

Undervisningen ska också bidra till att eleverna utvecklar en medvetenhet om estetiska traditioner och uttryck samt förståelse för slöjd, hantverk och design från olika kulturer och tidsperioder.

Vidare ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om ämnesspecifika begrepp. På så sätt ska eleverna ges förutsättningar att samtala om slöjd, hantverk och design samt presentera och utvärdera arbetsprocesser.

Genom undervisningen i ämnet slöjd ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- formge och framställa föremål i olika material med lämpliga redskap, verktyg och hantverkstekniker,
- välja och motivera tillvägagångssätt i slöjdarbetet utifrån syftet med arbetet och utifrån kvalitets- och miljöaspekter,

- undersöka och värdera slöjdföremål utifrån kvalitet, form och funktion, och
- använda ämnesspecifika begrepp.

Centralt innehåll

Undervisningen i slöjd ska behandla följande centrala innehåll

I årskurserna 1–6

Slöjdens material, redskap och hantverkstekniker

- Metall-, textil- och trä. Materialens egenskaper och användningsområden.
- Handverktyg, redskap och maskiner. Hur de benämns och används på ett säkert och ändamålsenligt sätt.
- Enkla former av några hantverkstekniker, till exempel metalltrådsarbete, tovning och sågning.
- Enkla skisser och arbetsbeskrivningar och hur de kan läsas och följas.

Slöjdens arbetsprocesser

- Slöjdarbetets olika delar: idéutveckling, överväganden, framställning och utvärdering av arbetsprocessen. Hur delarna i arbetsprocessen samverkar till en helhet.
- Utforskande av materialens, redskapens och verktygens möjligheter.
- Dokumentation av arbetsprocessen i ord och bild, till exempel i en loggbok.

Slöjdens estetiska och kulturella uttrycksformer

- Föremål och berättelser som inspirationskällor och förebilder för eget skapande.
- Hur färg, form och material påverkar slöjdföremåls uttryck.

Slöjden i samhället

- Slöjdföremåls funktion och betydelse, till exempel som bruks- och prydnadsföremål.
- Några slöjdmaterials ursprung, till exempel ull och svenska träslag.
- Ämnesspecifika begrepp
- Ord, begrepp och symboler inom ämnet slöjd, för att till exempel beskriva slöjdföremål och utvärdera arbetsprocesser.

I årskurserna 7–9

Slöjdens material, redskap och hantverkstekniker

- Metall, textil och trä. Materialens egenskaper, deras användningsområden och kombinationsmöjligheter.
- Handverktyg, redskap och maskiner. Hur de benämns och används på ett säkert och ändamålsenligt sätt.
- Några former av hantverkstekniker, till exempel virkning och urholkning.

- Ergonomi och arbetsmiljö, till exempel lämplig arbetshöjd och ljudnivå.
- Skisser, mönster, arbetsbeskrivningar.

Slöjdens arbetsprocesser

- Slöjdarbetets olika delar: idéutveckling, överväganden, framställning och värdering av arbetsprocessen. Hur delarna i arbetsprocessen samverkar och påverkar resultatet.
- Undersökande av olika materials och hantverksteknikers möjligheter.
- Dokumentation av arbetsprocessen i ord och bild, till exempel i en loggbok.
- Slöjdens estetiska och kulturella uttrycksformer
- - Arkitektur, konst och design som inspirationskällor och förebilder för eget skapande.
- - Mode och trender i ungdomskulturer, vad de signalerar och hur de påverkar individen.
- - Slöjd och hantverk i Sverige och andra länder som uttryck för etnisk och kulturell identitet.

Slöjden i samhället

- Slöjd historiskt och i nutid, till exempel lokala hantverkstraditioner och aktuella trender.
- Materialens ursprung, tillverkning, användning och miljöpåverkan.
- Resurshushållning, till exempel genom reparationer och återanvändning av material.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom ämnet slöjd, för att till exempel beskriva slöjdföremål och utvärdera arbetsprocesser.

Svenska

Språk är människans främsta redskap för att tänka, kommunicera och lära. Genom språket utvecklar människor sin identitet, uttrycker känslor och tankar och förstår hur andra känner och tänker. Att ha ett rikt och varierat språk är betydelsefullt för att kunna förstå och verka i ett samhälle där kulturer, livsåskådningar, generationer och språk möts.

Syfte

Undervisningen i ämnet svenska ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper i och om svenska språket. Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla sin förmåga att kommunicera och anpassa sitt språk till olika sammanhang och för olika syften. Undervisningen i svenska ska även bidra till att eleverna utvecklar tal, skrift och andra kommunikationsformer. Vidare ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar sin läsförmåga och sitt intresse för att läsa och skriva.

Genom undervisningen ska eleverna få möta, utveckla kunskaper om och ges möjligheter att uttrycka sig genom litteratur, bilder, film, teater, drama, rörelse och andra kommunikationsformer. Eleverna ska också ges möjlighet att utveckla kunskaper om och tilltro till sin förmåga att formulera och uttrycka egna åsikter och tankar. Därigenom ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar sitt språk, sin identitet och sin förståelse för omvärlden.

Vidare ska undervisningen syfta till att eleverna utvecklar sina kunskaper om hur det svenska språket är uppbyggt. På så sätt ska undervisningen bidra till att stärka elevernas medvetenhet om den egna språkliga och kommunikativa förmågan. Undervisningen ska också ge eleverna möjligheter att utveckla och fördjupa sin ord- och begreppsförståelse.

Undervisningen i svenska ska ge eleverna möjligheter att utveckla kunskaper om hur man söker och kritiskt värderar information från olika källor. Undervisningen ska dessutom bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om digitala kommunikationsverktyg.

Genom undervisningen i ämnet svenska ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- tala och samtala i olika sammanhang,
- läsa och förstå olika texter,
- skriva texter för olika syften och mottagare,
- bearbeta innehållet i litteratur, bilder, film, teater, drama och andra medier,
- söka och värdera information från olika källor, och
- använda begrepp, symboler och andra uttryckssätt för kommunikation.

Centralt innehåll

Undervisningen i svenska ska behandla följande centrala innehåll

I årskurserna 1–6

Tala och samtala

- Hur man kan använda omskrivningar och visuell förstärkning, till exempel sociala berättelser, bilder och tecken, för att förstå och göra sig förstådd.
- Kommunikation för olika syften. Lyssna, svara, fråga, berätta samt uttrycka önskemål och känslor.
- Kommunikations- och samtalsregler. Turtagning, talutrymme, kroppsspråk och mimik.
- Muntliga presentationer. Hur man genomför presentationer inför grupp. Bilder och andra verktyg som kan stödja presentationer.

Läsa och skriva

- Lässtrategier för att avkoda och förstå texter.
- Olika typer av texter. Hur de kan skrivas utifrån sin typiska uppbyggnad och sina språkliga drag.
- Ordbilder i närmiljön samt utifrån elevens erfarenhet och intresse.
- Alfabetet och den alfabetiska ordningen. Sambandet mellan ljud och bokstav.
- Handstil och att skriva på dator.
- Skrivverktyg. Hur till exempel ordbehandlingsprogram med bildstöd, talsyntes och stavningskontroll kan användas när man skriver.
- Skriftspråkets uppbyggnad. Mellanrum mellan ord, stor bokstav och punkt.

Berättande texter och faktatexter

- Berättande texter och poetiska texter för barn: rim, ramsor, sånger, bilderböcker, kapitelböcker, lyrik, dramatik, sagor och myter.
- Berättande texters budskap, uppbyggnad och innehåll. Hur en berättande text kan organiseras med inledning, händelseförlopp och avslutning.
- Några barnboks författare.
- Beskrivande och förklarande texter för barn, till exempel faktatexter, och hur deras innehåll kan organiseras.
- Texter som kombinerar ord och bild, till exempel film, interaktiva spel och webbtexter.

Informationssökning

- Informationssökning i böcker och på webbsidor för barn.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom ämnet.

I årskurserna 7–9

Tala och samtala

- Hur man kan använda omskrivningar och visuell förstärkning, till exempel sociala berättelser, bilder och tecken, för att förstå och göra sig förstådd.
- Kommunikation för olika syften. Uttrycka åsikter, visa intresse för andras åsikter och argumentera.
- Hur man kan anpassa sin kommunikation till olika situationer och personer, till exempel i affären och till kompisar.
- Hur man kan tolka och bearbeta innehållet i litteratur, film, teater och andra medier.
- Muntliga presentationer. Stödord, bilder och digitala medier som verktyg för att planera och genomföra en presentation.

Läsa och skriva

- Lässtrategier för att avkoda och förstå olika texter. Sökläsning och läsning mellan raderna.
- Strategier för att skriva olika typer av texter och hur man anpassar innehållet till olika mottagare. Olika sätt att bearbeta egna texter till innehåll och form.
- Skriftspråkets uppbyggnad. Skiljetecken och stavningsregler.
- Alfabetisk ordning. Hur man hittar i innehållsförteckningar och ordböcker.
- Digitala kommunikationsverktyg.

Berättande texter och faktatexter

- Berättande texter och poetiska texter för barn och unga: skönlitteratur, lyrik, dramatik, sagor och myter.
- Berättande texters budskap och uppbyggnad med miljö- och personbeskrivningar samt dialoger.
- Några barn- och ungdomsförfattare.
- Beskrivande, förklarande och instruerande texter, till exempel nyhetsartiklar, spelinstruktioner och recept. Texternas innehåll, uppbyggnad och typiska språkliga drag.
- Texter som kombinerar ord, bild och ljud, till exempel webbtexter, interaktiva spel och tv-program. Texternas innehåll, uppbyggnad och typiska språkliga drag.

Språkbruk

- Språkliga strategier för att minnas och lära, till exempel tankekartor och stödord.
- Skillnader i språkanvändning beroende på vem man skriver till och med vilket syfte.
- Språkbruk i litteratur, film, teater och andra medier. Hur ord, begrepp och kroppsspråk används för att uttrycka budskap.

- Variationer i det svenska språket, till exempel slanguttryck och dialekter.
- Ordspråks och metaforers betydelse i texter och dagligt tal.

Informationssökning

- Informationssökning i olika medier och källor, till exempel i uppslagsböcker, genom intervjuer och via sökmotorer på internet.
- Källkritik. Hur man bedömer informationens rimlighet och hur texters avsändare påverkar innehållet.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom ämnet.

Svenska som andraspråk

Språk är människans främsta redskap för att tänka, kommunicera och lära. Genom språket utvecklar människor sin identitet, uttrycker känslor och tankar och förstår hur andra känner och tänker. Att ha ett rikt och varierat språk är betydelsefullt för att kunna förstå och verka i ett samhälle där kulturer, livsåskådningar, generationer och språk möts.

Syfte

Undervisningen i ämnet svenska som andraspråk ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper i och om svenska språket. Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla sin förmåga att kommunicera och anpassa sitt språk till olika sammanhang och för olika syften. Undervisningen i svenska som andraspråk ska även bidra till att eleverna utvecklar tal, skrift och andra kommunikationsformer.

Vidare ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar sin läsförmåga och sitt intresse för att läsa och skriva på svenska. Undervisningen ska också ge eleverna många möjligheter att kommunicera på svenska utifrån sin kunskapsnivå, utan att ställa för tidiga krav på språklig korrekthet.

Genom undervisningen ska eleverna få möta, utveckla kunskaper om och ges möjligheter att uttrycka sig genom litteratur, bilder, film, teater, drama, rörelse och andra kommunikationsformer. Eleverna ska också ges möjlighet att utveckla kunskaper om och tilltro till sin förmåga att formulera och uttrycka egna åsikter och tankar. Därigenom ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar sitt språk, sin identitet och sin förståelse för omvärlden.

Vidare ska undervisningen syfta till att eleverna utvecklar sina kunskaper om hur det svenska språket är uppbyggt och om dess uttal. På så sätt ska undervisningen bidra till att stärka elevernas medvetenhet om den egna språkliga och kommunikativa förmågan. Undervisningen ska också ge eleverna möjligheter att utveckla och fördjupa sin ord- och begreppsförståelse.

Undervisningen i svenska ska ge eleverna möjligheter att utveckla kunskaper om hur man söker och kritiskt värderar information från olika källor.

Undervisningen ska dessutom bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om digitala kommunikationsverktyg.

Genom undervisningen i ämnet svenska som andraspråk ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- tala och samtala i olika sammanhang,

- läsa och förstå olika texter,
- skriva texter för olika syften och mottagare,
- bearbeta innehållet i litteratur, bilder, film, teater, drama och andra medier,
- söka och värdera information från olika källor, och
- använda begrepp, symboler och andra uttrycksätt för kommunikation.

Centralt innehåll

Undervisningen i svenska som andraspråk ska behandla följande centrala innehåll

I årskurserna 1–6

Tala och samtala

- Hur man kan använda omskrivningar och visuell förstärkning, till exempel sociala berättelser, bilder och tecken, för att förstå och göra sig förstådd.
- Kommunikation för olika syften. Lyssna, svara, fråga, berätta samt uttrycka önskemål och känslor.
- Kommunikations- och samtalsregler. Turtagning, talutrymme, kroppsspråk och mimik.
- Muntliga presentationer. Hur man genomför presentationer inför grupp. Bilder och andra verktyg som kan stödja presentationer.
- Uttal, betoning och satsmelodi. Svenska språkets uttal i jämförelse med modersmålets.

Läsa och skriva

- Lässtrategier för att avkoda och förstå texter.
- Olika typer av texter. Hur de kan skrivas utifrån sin typiska uppbyggnad och sina språkliga drag.
- Ordbilder i närmiljön samt utifrån elevens erfarenhet och intresse.
- Alfabetet och den alfabetiska ordningen. Sambandet mellan ljud och bokstav. Bokstävers form och ljud i jämförelse med modersmålet.
- Handstil och att skriva på dator.
- Skrivverktyg. Hur till exempel ordbehandlingsprogram med bildstöd, talsyntes och stavningskontroll kan användas när man skriver.
- Skriftspråkets uppbyggnad. Mellanrum mellan ord, stor bokstav och punkt.

Berättande texter och faktatexter

- Berättande texter och poetiska texter för barn: rim, ramsor, sånger, bilderböcker, kapitelböcker, lyrik, dramatik, sagor och myter.
- Berättande texters budskap, uppbyggnad och innehåll. Hur en berättande text kan organiseras med inledning, händelseförlopp och avslutning.
- Några barnboks författare.
- Beskrivande och förklarande texter för barn, till exempel faktatexter, och hur

- deras innehåll kan organiseras.
- Texter som kombinerar ord och bild, till exempel film, interaktiva spel och webbtexter.

Informationssökning

- Informationssökning i böcker och på webbsidor för barn.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom ämnet.

Teknik

Tekniska lösningar har i alla tider varit betydelsefulla för människan och för samhällets utveckling. Drivkrafterna bakom teknikutvecklingen har ofta varit en strävan att lösa problem och uppfylla mänskliga behov. I vår tid ställs allt högre krav på tekniskt kunnande i vardags- och arbetslivet och många av dagens samhällsfrågor och politiska beslut rymmer inslag av teknik. För att förstå teknikens roll för individen, samhället och miljön behöver den teknik som omger oss göras synlig och begriplig.

Syfte

Undervisningen i ämnet teknik ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om tekniska lösningar i vardagen, hur de fungerar och kan användas. Undervisningen syftar också till att stimulera elevernas intresse för teknik.

Genom undervisningen ska eleverna ges förutsättningar att utveckla kunskaper om hur man kan lösa problem och uppfylla behov med hjälp av teknik. Eleverna ska även ges förutsättningar att pröva egna tekniska idéer och hitta lösningar. Undervisningen ska också bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om och erfarenheter av hur redskap och teknisk utrustning används på ett säkert och ändamålsenligt sätt. På så sätt ska eleverna ges möjlighet att stärka tilltron till sin förmåga att använda teknik och att med teknikens hjälp lösa vardagliga problem och tillfredsställa olika behov.

I teknikundervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla medvetenhet om att teknisk verksamhet påverkar och har betydelse för människan, samhället och miljön. Därigenom ska eleverna ges förutsättningar att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till tekniska lösningar. Eleverna ska även ges möjlighet att få en orientering om teknikens historiska utveckling för att bättre förstå framväxten av dagens teknik. Vidare ska undervisningen i teknik bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om ämnesspecifika begrepp och uttrycksformer. På så sätt ska eleverna ges förutsättningar att samtala om teknik och presentera och utvärdera arbetsprocesser.

Genom undervisningen i ämnet teknik ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att - identifiera och reflektera över tekniska lösningar i vardagen utifrån ändamålsenlighet och funktion,
- identifiera vardagliga problem som kan lösas med teknik och utarbeta förslag till lösningar,
- hantera redskap och teknisk utrustning på ett säkert och ändamålsenligt sätt,
- värdera konsekvenser av olika teknikval för individ, samhälle och miljö, och
- använda ämnesspecifika begrepp och uttrycksformer.

Centralt innehåll

Undervisningen i teknik ska behandla följande centrala innehåll

I årskurserna 1-6

Tekniska lösningar

- Föremål där enkla mekanismer såsom hävstänger och länkar används för att uppnå en viss funktion, till exempel föremål på lekplatsen och husgeråd av olika slag.
- Tekniska lösningar där människan härmat naturen, till exempel kardborren som förebild för kardborrebandet.
- Material för eget konstruktionsarbete. Deras egenskaper och hur de kan sammanfogas.

Strategier för att hantera och utveckla tekniska lösningar

- Undersökande av hur några vardagliga föremål är uppbyggda, utformade och fungerar.
- Egna konstruktioner där man tillämpar enkla mekanismer.
- Dokumentation, till exempel i form av enkla skisser, bilder och med fysiska modeller.
- Redskap och teknisk utrustning i närmiljön. Hur de används på ett ändamålsenligt och säkert sätt.
- Instruktioner, till exempel till enkla byggsatser.

Teknik, människa, samhälle och miljö

- Föremål i elevens vardag. Hur de är anpassade efter människans behov och har förändrats över tid.
- Säkerhet vid användning av teknik i samhället, till exempel vid hantering av elektricitet.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom ämnet teknik för att till exempel samtala om teknik och utvärdera arbetsprocesser.

I årskurserna 7-9

Tekniska lösningar

- Föremål som består av rörliga delar och hur de rörliga delarna är sammanfogade med hjälp av olika mekanismer för att uppnå en viss funktion, till exempel handbromsen eller tramporna på cykeln.
- Hur vanliga hållfasta och stabila konstruktioner är uppbyggda, till exempel hus och broar.

- Material, som används till exempel i hållfasta och stabila konstruktioner, samt deras egenskaper.
- Tekniska lösningar som utnyttjar elkomponenter för att åstadkomma ljud, ljus eller rörelse, till exempel larm och belysning.

Strategier för att hantera och utveckla tekniska lösningar

- Tillvägagångssätt för att lösa tekniska vardagsproblem och behov, till exempel om lampan slocknar och att inreda ett rum.
- Egna konstruktioner med tillämpningar av principer för hållfasta och stabila strukturer, mekanismer och elektriska kopplingar.
- Dokumentation med förklarande ord och begrepp, till exempel i form av enkla skisser, bilder och med fysiska eller digitala modeller.
- Användning av redskap och teknisk utrustning för kommunikation, informationsökning och tjänster av olika slag i samhället. Hur de används på ett ändamålsenligt och säkert sätt.
- Manualer för redskap och teknisk utrustning i närmiljön.

Teknik, människa, samhälle och miljö

- Tekniska system i bostaden och samhället, till exempel vatten- och avloppssystem och system för återvinning. Några delar i systemen och hur de samverkar. Systemens förändringar över tid och några orsaker till det.
- Säkerhet vid användning av kommunikations- och informationsteknik, till exempel mobiltelefoni och Internet.
- Olika sätt att hushålla med resurser i närmiljön, till exempel energi och vatten.
- Konsekvenser av teknikval, för- och nackdelar med olika tekniska lösningar.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom ämnet teknik för att till exempel samtala om teknik och utvärdera arbetsprocesser.

Bilaga 5

Förslag till kursplaner för träningskolan

2010-09-22

Dnr 2009:568

Estetisk verksamhet

Skapande är viktigt för människors sätt att tänka och lära. Genom estetisk verksamhet kan människor uppleva och bearbeta intryck av omvärlden och utveckla kreativitet och nyfikenhet. Den ökar också möjligheterna att delta i samhällets kulturliv och i en social gemenskap.

Syfte

Undervisningen inom ämnesområdet estetisk verksamhet ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om hur man kan skapa och gestalta med hjälp av olika estetiska uttrycksformer.

Genom bild, slöjd, musik, rytmik, lek och drama ska eleverna ges möjlighet att uttrycka och kommunicera intryck och erfarenheter på ett mångsidigt sätt. På så sätt ska undervisningen bidra till att stärka elevernas tilltro till sin förmåga att skapa med kreativitet och fantasi.

Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla kunskaper om färg, form och struktur samt om ljud, rytm och musik. Undervisningen ska även bidra till att eleverna tillägnar sig kunskaper om olika hantverk och deras material, redskap och tekniker.

Vidare syftar undervisningen till att eleverna ges kunskaper om estetiska verksamheter både förr och nu, och en förståelse för olika traditioner och kulturer. Genom undervisningen ska eleverna även stimuleras att använda samhällets kulturella utbud.

Vidare syftar undervisningen till att eleverna utvecklar kunskaper om ämnesspecifika begrepp. På så sätt ska eleverna ges förutsättningar att bli delaktiga i samtal om bild, musik, slöjd, rytmik, lek och drama.

Genom undervisningen inom ämnesområdet estetisk verksamhet ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- skapa genom bild, musik, slöjd, rytmik, lek och drama,
- tolka estetiska uttryck och använda dem i eget skapande,
- välja och använda olika material, tekniker, redskap, verktyg, ljud och rörelser,
- utforska estetiska uttryck i olika genrer, tidsepoker och traditioner, och
- använda begrepp inom ämnesområdet.

Centralt innehåll

Undervisningen i ämnesområdet estetisk verksamhet ska behandla följande centrala innehåll

I årskurserna 1–9

Estetisk framställning

- Olika sätt att skapa, till exempel imiterande och fritt.
- Färg, form och struktur, samt deras betydelse för bilders och föremåls uttryck.
- Fotografering och filmande.
- Rytmik, rim och ramsor. Sång- och danslekar.
- Spel på musik- och rytminstrument.
- Rollspel till exempel utifrån sagor, händelser och känslor.
- Dramatisering av sånger och berättelser med ljud, musik och rörelse.
- Presentationer, framträdanden och redovisningar.

Material, redskap och tekniker

- Material som kan användas vid framställning av bilder och föremål, till exempel textil, trä och metall.
- Verktyg, redskap, instrument och maskiner som kan användas i estetisk verksamhet.
- Bildtekniker, till exempel teckning, målning och modellering.
- Bildhantering, till exempel med digitalkamera och dator.
- Hantverkstekniker med olika material, handverktyg och redskap, till exempel tovning, spikning och lödning.
- Arbetsbeskrivningar, till exempel muntliga eller illustrerade.

Estetisk verksamhet i samhället

- Bilder, film, musik, sång, dans och hantverksföremål från olika genrer, kulturer, traditioner och tidsperioder.
- Reklam- och nyhetsbilder. Hur de är uppbyggda och vilket budskap de förmedlar.
- Några slöjdmaterials ursprung och användning, till exempel ull och trä.
- Konst, arkitektur, design och musik i samhället.
- Mode och trender i ungdomskulturen. Vad de signalerar och hur de påverkar individen.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom ämnesområdet för att till exempel kommunicera om estetisk verksamhet.

Kommunikation

Språk är människors främsta redskap för att tänka, samspela och lära. Genom att kommunicera kan människor utveckla identitet, uttrycka känslor och tankar samt förstå hur andra känner och tänker. Kommunikation ökar förutsättningarna för delaktighet i vardagen och i samhället.

Syfte

Undervisningen inom ämnesområdet kommunikation ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper i att samspela med andra samt en tilltro till sin förmåga att aktivt påverka sin situation.

Eleverna ska ges förutsättningar att kommunicera i olika sammanhang och kunna uttrycka sig med en tydlig avsikt i tal, skrift och andra kommunikationsformer. Eleverna ska också ges möjlighet att utveckla kunskaper om hur man formulerar egna åsikter och tankar. Därigenom ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar sitt språk och sin identitet.

Vidare ska undervisningen stimulera elevernas vilja att lyssna, samtala och förstå. På så sätt ska eleverna ges möjligheter att utveckla sin förmåga att ta emot och tolka kommunikation. Genom undervisningen ska eleverna möta och uppleva olika former av kommunikation såsom bilder, litteratur, film, teater, drama och rörelse. Därigenom ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sin förståelse för omvärlden. Undervisningen ska också bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur man söker information i olika källor. Undervisningen ska dessutom bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om digitala kommunikationsverktyg. På så sätt ska eleverna ges förutsättningar för ökad självständighet.

Vidare syftar undervisningen till att eleverna utvecklar kunskaper om ämnesspecifika begrepp. Därigenom ska eleverna ges förutsättningar för ökad delaktighet i sociala sammanhang.

För elever med annat modersmål än svenska ska undervisningen bidra till att eleverna stärks i sin utveckling till att bli flerspråkiga. Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla sin ord- och begreppsförståelse både på svenska och modersmålet. Undervisningen ska på så sätt bidra till att eleverna utvecklar såväl sitt modersmål som sin identitet.

Genom undervisningen inom ämnesområdet kommunikation ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- samspela med andra,
- uttrycka sig med avsikt i olika situationer,

- tolka olika former av kommunikation,
- söka information från olika källor, och
- använda begrepp, symboler och andra uttryckssätt för kommunikation.

Centralt innehåll

Undervisningen i ämnesområdet kommunikation ska behandla följande centrala innehåll

I årskurserna 1–9

Samspela, tala och samtala

- Grundläggande kommunikativa mönster och strukturer; hur man initierar, upprätthåller och avslutar samspel eller samtal. Turtagning.
- Kommunikation i olika sammanhang och miljöer, till exempel under rasten, i affären eller genom e-post.
- Känslor, till exempel glädje, ilska och hunger. Hur de kan uttryckas och tolkas.
- Kroppsspråk, tecken eller tal. Hur man kan uttrycka sin avsikt på olika sätt.

Tolka och förstå

- Bok- och bildsamtal.
- Tolka kommunikativa uttryck, till exempel kroppsspråk, tecken eller tal.
- Språkets form och innehåll, till exempel rim, ramsor och ljudlekar.

Läsa och skriva

- Kända ordbilder utifrån elevens erfarenhet och intresse, till exempel elevens namn.
- Bokstavsformer. Sambandet mellan ljud och bokstav.
- Ordföljd och meningsbyggnad.
- Lässtrategier, till exempel bildläsning och ljudning.
- Skriva för hand eller på dator.
- Digitala kommunikationsverktyg.

Söka information

- Information i vardagssituationer, till exempel scheman, symboler, inköpslistor och instruktioner.
- Informationssökning i olika medier och källor, till exempel tidningar, uppslagsböcker, sökmotorer på Internet och bibliotek.
- Ämnesspecifika begrepp
- Ord, begrepp och symboler inom ämnesområdet.

Motorik

Fysiska aktiviteter och en hälsosam livsstil är grundläggande för människors välbefinnande. Positiva upplevelser av rörelse och friluftsliv under uppväxten har stor betydelse för den fysiska aktiviteten senare i livet. Genom rörelse skapas förutsättningar för nya erfarenheter och nytt lärande. Kropp, känslor och sinnen samverkar i den motoriska utvecklingen, som i sin tur främjar självständigheten och hälsan.

Syfte

Undervisningen inom ämnesområdet motorik ska syfta till att eleverna utvecklar allsidiga rörelseförmågor och intresse för att vara fysiskt aktiva. Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att prova en mångfald av fysiska aktiviteter i både inne- och utemiljöer.

Undervisningen ska också bidra till att eleverna utvecklar en god kroppsuppfattning och tilltro till sin egen fysiska förmåga. Eleverna ska ges möjlighet att utveckla sin samarbetsförmåga och respekt för andra. Därigenom syftar undervisningen till att främja elevernas självständighet och delaktighet i samhället.

Genom undervisningen ska eleverna utveckla förmågan att vistas i utemiljöer och naturen under olika årstider och få förståelse för värdet av ett aktivt friluftsliv. Eleverna ska också ges möjlighet att utveckla kunskaper om sambanden mellan rörelse och hälsa.

Undervisningen ska också ge eleverna möjligheter att motoriskt undersöka och utforska omgivningen för att utveckla förmågan att orientera sig i olika miljöer. Vidare ska eleverna få kännedom om risker och säkerhet vid fysiska aktiviteter. Vidare syftar undervisningen till att eleverna ges möjlighet att utveckla kunskaper om ämnesspecifika begrepp. På så sätt ska eleverna ges förutsättningar att bli delaktiga i samtal om idrott, hälsa och livsstil.

Genom undervisningen inom ämnesområdet motorik ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- röra sig allsidigt i olika fysiska sammanhang,
- utforska kroppens funktion och förmåga,
- reflektera över samband mellan rörelse och hälsa,
- utforska omgivningen genom rörelser, och
- använda begrepp inom ämnesområdet.

Centralt innehåll

Undervisningen i ämnesområdet motorik ska behandla följande centrala innehåll

I årskurserna 1–9

Rörelse

- Grovmotoriska grundformer, till exempel balansera, hoppa och klättra. Deras sammansatta former i redskapsövningar, lekar, danser och rörelser till musik, såväl inomhus som utomhus.
- Finmotoriska grepp och rörelser, till exempel handgrepp och ansiktsmotorik.
- Lekar, danser och andra rörelseaktiviteter och dess regler.
- Takt och rytm i lek, dans och rörelse till musik.
- Lekar och rörelser i vatten, till exempel balansera, flyta och simma i mag- och ryggläge.

Hälsa och livsstil

- Olika träningsformer och hur de utvecklar kondition, styrka och smidighet. Samband mellan rörelse och hälsa.
- Klädsel för olika aktiviteter samt betydelsen av omklädning och dusch.
- Arbetsställningar och belastningar vid fysiska aktiviteter. Förebyggande av skador, till exempel genom uppvärmning och allsidig träning.
- Samtal om upplevelser av olika fysiska aktiviteter och träningsformer, kroppsuppfattning och självbild. Ord och begrepp för detta.

Friluftsliv och utevistelse

- Utforska och orientera sig i närmiljön.
- Lekar och rörelseaktiviteter i skiftande natur- och utemiljöer under olika årstider. Allemansrättens grunder.
- Hänsynstagande och säkerhet i samband med fysiska aktiviteter, till exempel badvett.
- Planera och genomföra olika friluftaktiviteter.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom ämnesområdet motorik för att till exempel kommunicera om rörelse och hälsa.

Vardagsaktiviteter

Människor har i alla tider och i alla samhällen försökt förstå sina levnadsvillkor och de sociala sammanhang som de ingår i. Att förvalta jorden så att en hållbar utveckling blir möjlig och att utveckla ett samhälle som präglas av demokratiska värden är ett gemensamt ansvar.

Syfte

Undervisningen inom ämnesområdet vardagsaktiviteter ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om mönster och rutiner som ingår i vardagen. Eleverna ska ges förutsättningar att ta initiativ till, planera och genomföra aktiviteter som har betydelse för praktiska situationer i hemmet. På så sätt ska undervisningen bidra till ökad självständighet hos eleven och tilltro till den egna förmågan att agera.

Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om sin närmiljö och sin historia. Genom undervisningen ska eleverna också ges möjlighet att utveckla kunskaper om olika geografiska platser och en rumslig medvetenhet för att på så sätt få en ökad förståelse för sin omvärld.

Vidare syftar undervisningen till att eleverna utvecklar kunskaper om olika religioner, en förståelse för olika livsfrågor samt perspektiv på sig själva i relation till andra människor. Undervisningen ska också bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om de mänskliga rättigheterna. Därigenom ska eleverna ges förutsättningar att delta och handla som medborgare i ett demokratiskt samhälle.

Eleverna ska också ges möjlighet att utveckla kunskap om de servicefunktioner samt kultur- och fritidsutbud som finns i samhället.

Vidare syftar undervisningen till att eleverna utvecklar kunskaper om ämnesspecifika begrepp. På så sätt ska eleverna ges förutsättningar att bli delaktiga i samtal om vardagsliv och samhälle.

Genom undervisningen inom ämnesområdet vardagsaktiviteter ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- välja, planera och genomföra aktiviteter i vardagen,
- utforska närmiljön, dess historia och traditioner,
- utforska kristendomen, andra religioner och livsåskådningar,
- söka information om service- och kulturutbud, och
- använda begrepp inom ämnesområdet.

Centralt innehåll

Undervisningen i ämnesområdet vardagsaktiviteter ska behandla följande centrala innehåll

I årskurserna 1–9

Vardagsrutiner och vardagsmiljö

- Recept med bilder, symboler eller text.
- Metoder för matlagning och bakning.
- Rutiner för måltider.
- Hygien och rengöring i samband med matlagning och måltider.
- Samband mellan mat och hälsa.
- Rutiner vid inköp. Planering och genomförande.
- Konsumentkunskap, till exempel kvalitet och jämförpris.
- Återvinning och källsortering.
- Metoder för städning, rengöring och tvätt.
- Redskap, verktyg och teknisk utrustning som används i hemmet. Hur de benämns och hur de används.
- Olycksrisker i hemmet och hur de kan förebyggas.

Omvärld

- Närmiljön och dess historia, kulturarv, traditioner och högtider.
- Sverige och världen. Platser som har betydelse för eleven.
- Symboler och berättelser från kristendom, buddism, hinduism, islam och judendom.
- Samhällsfunktioner och samhällsservice, till exempel räddningstjänst och sjukvård samt fritids- och kulturutbud i närsamhället.
- Yrken och verksamheter i närområdet. Utbildning och arbetsliv.
- Aktuella frågor och debatter i samhället.
- Reklam och information i olika medier.

Leva tillsammans

- Normer och livsfrågor med betydelse för eleven, till exempel rätt och orätt och kamratskap.
- Värdegrund, demokrati, jämställdhet och alla människors lika värde, till exempel barnkonventionen, elevråd och klassråd.
- Regler och lagar med betydelse för eleven. Trafikregler och hur man beter sig i trafiken på ett säkert sätt.
- Socialt samspel och relationer.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom ämnesområdet för att till exempel kommunicera om vardagsliv och samhälle.

Verklighetsuppfattning

Människor har alltid haft en önskan om och ett behov av att veta mer om naturen och sig själva. En uppfattning om hur företeelser i omvärlden hänger samman är en förutsättning för att verkligheten ska vara begriplig. Genom naturvetenskapliga studier får människan förutsättningar att påverka sitt eget och andras välbefinnande men också för att kunna bidra till en hållbar utveckling.

Syfte

Undervisningen inom ämnesområdet verklighetsuppfattning ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om människa och natur samt om sambanden mellan dem. Därigenom ska undervisningen bidra till att eleverna ges förutsättningar att samspela med naturen och sin omgivning.

Vidare ska undervisningen syfta till att eleverna utvecklar en matematisk förståelse och därigenom en förmåga att strukturera vardagen och lösa praktiska problem. Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla kunskaper i att ordna sina erfarenheter utifrån rum, tid, kvalitet och kvantitet. Undervisningen bidrar därigenom till att eleverna ges förutsättningar att tolka, beskriva och påverka sin verklighet.

Undervisningen ska bidra till att eleverna stimuleras till en utforskande hållning och en förmåga att använda sina kunskaper i olika situationer. Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att se konsekvenserna av eget och andras handlande samt uppfatta samband mellan orsak och verkan.

Undervisningen ska också bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om naturvetenskapliga företeelser och teknik. På så sätt ska eleverna få en ökad förståelse för omvärlden och en tilltro till den egna förmågan att agera.

Vidare syftar undervisningen till att eleverna utvecklar kunskaper om ämnesspecifika begrepp, symboler och uttrycksformer. På så sätt ska eleverna ges förutsättningar att bli delaktiga i samtal om naturvetenskap, matematik och teknik.

Genom undervisningen inom ämnesområdet verklighetsuppfattning ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- utforska samband mellan människa och natur,
- ordna händelser och upplevelser i tid och rum,
- sortera händelser och föremål utifrån kvalitet och kvantitet,
- reflektera över samband mellan orsak och verkan,
- hantera redskap och teknisk utrustning på ett säkert och ändamålsenligt sätt, och
- använda begrepp inom ämnesområdet.

Centralt innehåll

Undervisningen inom ämnesområdet verklighetsuppfattning ska behandla följande centrala innehåll

I årskurserna 1–9

Människa, djur och natur

- Sinnena: syn, hörsel, känsel, lukt och smak. Hur man kan uppleva omvärlden med hjälp av dessa.
- Kroppsdelars namn, placering och funktioner.
- Människans livscykel, födelse, pubertet, åldrande och död.
- Sexualitet och reproduktion.
- Växter och djur, deras namn, livsvillkor och levnadsmiljöer.
- Återkommande mönster i naturen, till exempel årstider, vädertyper, solens betydelse för dag och natt. Hur detta kan påverka människor, djur och växter.
- Vattnets kretslopp och dess betydelse för liv på jorden. Vattnets olika former; flytande, fast och gas.

Tid

- Varaktighet och ordningsföljd samt begrepp som beskriver dessa, till exempel länge, före och efter.
- Begrepp som beskriver nutid, dåtid och framtid samt uppdelning av tid, till exempel morgon, veckodag och årstid.
- Planering av händelser i tidsföljd, och tidsåtgång för aktiviteter.

Rum

- Objekts, rums och platsers positioner och förhållande till varandra. Begrepp som beskriver dessa, till exempel här, under och framför.
- Avstånd, riktning och riktmärken i närrummet och mellan miljöer. Begrepp som beskriver detta, till exempel nära och långt borta.
- Avbildningar av verkligheten och förhållandet mellan original och till exempel bild, foto samt film.

Kvalitet

- Likheter och olikheter. Hur föremål kan upplevas, jämföras, sorteras, kategoriseras och paras ihop utifrån sina egenskaper.
- Strukturer och egenskaper, till exempel varmt, kallt, hårt och mjukt.
- Geometriska figurer och namn på några av dessa, till exempel cirkel, kvadrat och triangel.

Kvantitet

- Volym, längd, antal och vikt, och hur de kan storleksordnas och jämföras.

Skolverkets förslag till kursplan i verklighetsuppfattning i grundskolan inriktning träningsskolan

- Begrepp som beskriver mängd och antal, till exempel lite, mer och alla.
- Heltal. Hur de benämns, storleksordnas och används för att ange antal och ordning. Ramsräkning och taluppfattning.
- Sedlar och mynt. Hur de kan sorteras efter värde.
- Pengars användning. Vad några vanliga varor kan kosta.
- Matematik, de fyra räknesätten i praktiska situationer.

Orsak och verkan

- Metoder och strategier för att påverka situationer och lösa problem, till exempel ta på jacka när det är kallt, tända ljuset när det är mörkt och titta på termometer för att göra klädval.
- Teknisk utrustning och hur den används.
- Konsekvenser av olika val och handlingar som rör kroppen, naturen och miljön.
- Hållbar utveckling. Sambandet mellan miljö och kretslopp, till exempel kompostering och källsortering.
- Risker i närmiljön, till exempel kemikalier, elektricitet, värme och kyla.

Ämnesspecifika begrepp

- Ord, begrepp och symboler inom ämnesområdet verklighetsuppfattning för att till exempel kommunicera om människa, djur och natur.

Förslag till ändring i skollagen avseende undantagsregel för grundsärskolan

Ärende

Skolverket avser att fastställa kunskapskrav i grundsärskolan, som innebär att eleverna inte ska bedömas ”efter elevens förutsättningar”.

Detta förutsätter dock att en bestämmelse, som innebär möjlighet att vid betygssättningen bortse från enstaka delar av de kunskapskrav som eleven ska ha uppnått, förs in i den nya skollagens 11 kapitel.

Bakgrund

Skolverket fick i januari 2009 i uppdrag av regeringen att utarbeta nya kursplaner och kunskapskrav för grundskolan och motsvarande skolformer m.m. (U2009/312/S). Enligt uppdraget ska Skolverket utarbeta kunskapskrav för godtagbara kunskaper samt kunskapskrav för betygsstegen A, C och E för de skolformer där betyg sätts. Liksom tidigare ska betyg i grundsärskolan utfärdas på begäran av vårdnadshavare eller elev. Vidare ska Skolverket samla respektive skolforms läroplan så att de innehåller skolans värdegrund och uppdrag, övergripande mål och riktlinjer samt kursplaner.

Problembeskrivning

Läroplanen

I förordning om läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 1994:1) anges att mål att uppnå i särskolan uttrycker vad eleverna, **efter sina individuella förutsättningar**, ska ha uppnått när de lämnar särskolan.

Det har varit svårt att hitta motiv i förarbetena till varför skrivningen finns med i dagens läroplan. En förklaring kan dock vara att remissinstanserna ansåg att skrivningen behövdes.

I propositionen *Tydligare mål och kunskapskrav – nya läroplaner för skolan* (prop. 2008/09:87) anges att de särskilda kunskapsmål i läroplanen som gäller obligatoriska särskolan bör ses över i samband med de ändringar som bedöms behövas för att anpassa mål och riktlinjer till en ny målstruktur. Skolverket bedömer att riksdagsbindingarna när det gäller denna del av läroplanen är hävda i och med ovan nämnda proposition.

I sin översyn av läroplanens mål i avsnitt 2.2 föreslår Skolverket att målets första mening formuleras: ”Skolans mål är att varje elev utvecklar sin förmåga att”.

I denna bearbetning ingår även en översyn av de skolformsspecifika målen. När det gäller grundsärskolans mål anser Skolverket att tillägget ”efter sina förutsättningar”

2010-06-30

2 (2)

bör tas bort från den nya läroplanen. Skälen till detta, som redovisas nedan, är en strävan efter ökad rättssäkerhet och likvärdighet vid betygssättning. Det framgår dessutom redan av läroplanens första kapitel att all undervisning ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Enligt uppdraget ska Skolverket fastställa kunskapskrav för nivåerna A, C och E för grundsärskolan enligt samma struktur som för grundskolan. Systemet blir otydligt och godtyckligt om bedömningen inte enbart ska grundas på dessa kunskapskrav utan ”efter elevens förutsättningar.”

Kunskapskraven i grundsärskolan

Skälen till att Skolverket anser att ”efter elevs förutsättningar” bör tas bort från grundsärskolans kursplaner är i korthet att det

- skulle bidra till ökad likvärdighet i betygssättningen i sarskolan,
- stämmer bättre med principen om målstyrning och
- skulle ge ett redskap för lärarna att lättare identifiera de elever som bör läsa efter träningskolans kursplaner.

Betyg i gymnasiesarskolan och sarsvux sätts inte efter elevernas förutsättningar och detta bidrar också till en otydlighet i systemet.

Kunskapskraven i träningskolan

När det gäller träningskolan (där ju inga betyg sätts) gör Skolverket en annan bedömning. Skolverket anser att bedömningen av om eleverna årskurs 9 i träningskolan nått målen för undervisningen bör ske ”efter elevs förutsättningar”. Skälet är i första hand att betyg inte sätts och att den lägsta nivån i kunskapskraven annars måste sättas orimligt lågt för att alla elever ska ha en möjlighet att uppnå den.

Förslag

Mot bakgrund av ovanstående föreslår Skolverket att regeringen inför en ändring i skollagen genom att införa en möjlighet att vid betygssättningen bortse från enstaka mål som eleven ska ha uppnått.

Skolverket föreslår istället att ovan nämnda bestämmelse förs in i det 11 kapitlet i den nya skollagen och utformas på motsvarande sätt som för grundskolan enligt 10 kap. 21 § i den nya skollagen.

På Skolverkets vägnar

Ragnar Eliasson

Avdelningschef

Marianne Nyhlén

Undervisningsråd

Förslag till ny timplan i grundsärskolan

Bakgrund

Enligt proposition 2009/10:165 *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet* anser regeringen att det är viktigt att utbildningen i grundsärskolan så långt det är möjligt motsvarar den som ges i grundskolan. På samma sätt som för grundskolan ska utbildningen i grundsärskolan ligga till grund för fortsatt utbildning. Även i övrigt ska syftet med utbildningen i grundsärskolan motsvara syftet med grundskolan. Utbildningen ska ge eleverna kunskaper och värden och utveckla elevernas förmåga att tillägna sig dessa samt förbereda eleverna för aktiva livsval.

Enligt nuvarande regler har elever som slutfört årskurs 9 i sarskolan rätt att få fortsatt utbildning i en tionde årskurs. I den nya skollagen anpassas antalet årskurser och den totala undervisningstiden i grundsärskolan till vad som gäller för grundskolan. Liksom i grundskolan har eleverna rätt att gå kvar i grundsärskolan i ytterligare två om inte eleven nått upp till de kunskapskrav som minst ska ha uppnåtts i denna skolform.

Förslag

Mot bakgrund av ovanstående föreslår Skolverket att regeringen anpassar timplanen för grundsärskolan i stor utsträckning efter den timplan som enligt bilaga till skollagen gäller för grundskolan. Skolverket ser dock behov av vissa justeringar, dels på grund av att språkval inte finns i grundsärskolans timplan och dels på grund av elevgruppens behov.

Teknik är ett nytt ämne i grundsärskolan. Skolverket föreslår att teknik presenteras samlat med de naturorienterande ämnena, på motsvarande sätt som i grundskolans timplan.

2010-07-01

2 (3)

Skolverket föreslår följande fördelning av timmar i grundsärskolan i jämförelse med vad som gäller i grundskolan:

Ämnen	Grundsärskolan (inom parentes anges antalet timmar idag, fördelade på 10 år)	Grundskolan	Kommentar
<i>Bild</i>	230 (250)	230	
<i>Hem- och konsumentkunskap</i>	374 (650)	118	Fler timmar i grundsärskolan än i grundskolan
<i>Idrott och hälsa</i>	700 (900)	500	Fler timmar i grundsärskolan än i grundskolan
<i>Musik</i>	230 (460)	230	
<i>Slöjd</i>	374 (880)	330	Fler timmar i grundsärskolan än i grundskolan
<i>Svenska/svenska som andraspråk</i>	1490 (1440)	1490	
<i>Engelska</i>	300 (200)	480	Färre timmar i grundsärskolan än i grundskolan
<i>Matematik</i>	900 (980)	900	
<i>Naturorienterande ämnen och teknik</i>	800 (650)	800	
<i>Sambällsorienterande ämnen</i>	885 (770)	885	
<i>(Språkval)</i>	-	320	
<i>Elevers val</i>	382 (220)	382	
Totalt	6665 (7400)	6665	
Därav skolans val	600 (2000)	600	

Motivering till avvikelser i antalet timmar för vissa ämnen jämfört med grundskolan

Anledningen till att ämnena hem- och konsumentkunskap, idrott och hälsa och slöjd föreslås få fler timmar i grundsärskolan än i grundskolan är att de är stora ämnen i dagens grundsärskola. Vissa moment i ämnena kan ta längre tid för elevgruppen. Detta sammantaget gör att Skolverket anser att ämnena även fortsättningsvis bör ha fler timmar än i grundskolan.

Anledningen till att ämnet engelska föreslås få fler timmar i grundsärskolan än enligt nuvarande timplan är att en utökning av ämnet efterfrågas av elever och lärare. En utökning kan vidare motiveras utifrån engelskans ökande närvaro i samhället. Anledningen till att ämnet dock även fortsättningsvis föreslås ha färre timmar i grundsärskolan än i grundskolan är att det i dag är ett ämne med få timmar.

På Skolverkets vägnar

Ragnar Eliasson
Avdelningschef

Marianne Nyhlén
Undervisningsråd

Timplanen

Teknik i grundskolan (200 timmar)

idrott o h	810 - 60 timmar =	750	(500)
slöjd	792 - 60 timmar =	732	(330)
hkk	585 - 60 timmar =	525	(118)
musik	414 - 20 timmar =	394	(230)

(Siffrorna inom parentes

anger grundsk. timantal)